

ŠIAULIŲ
UNIVERSITETAS

PEER
Participation, Experiences and
Empowerment for Roma Youth

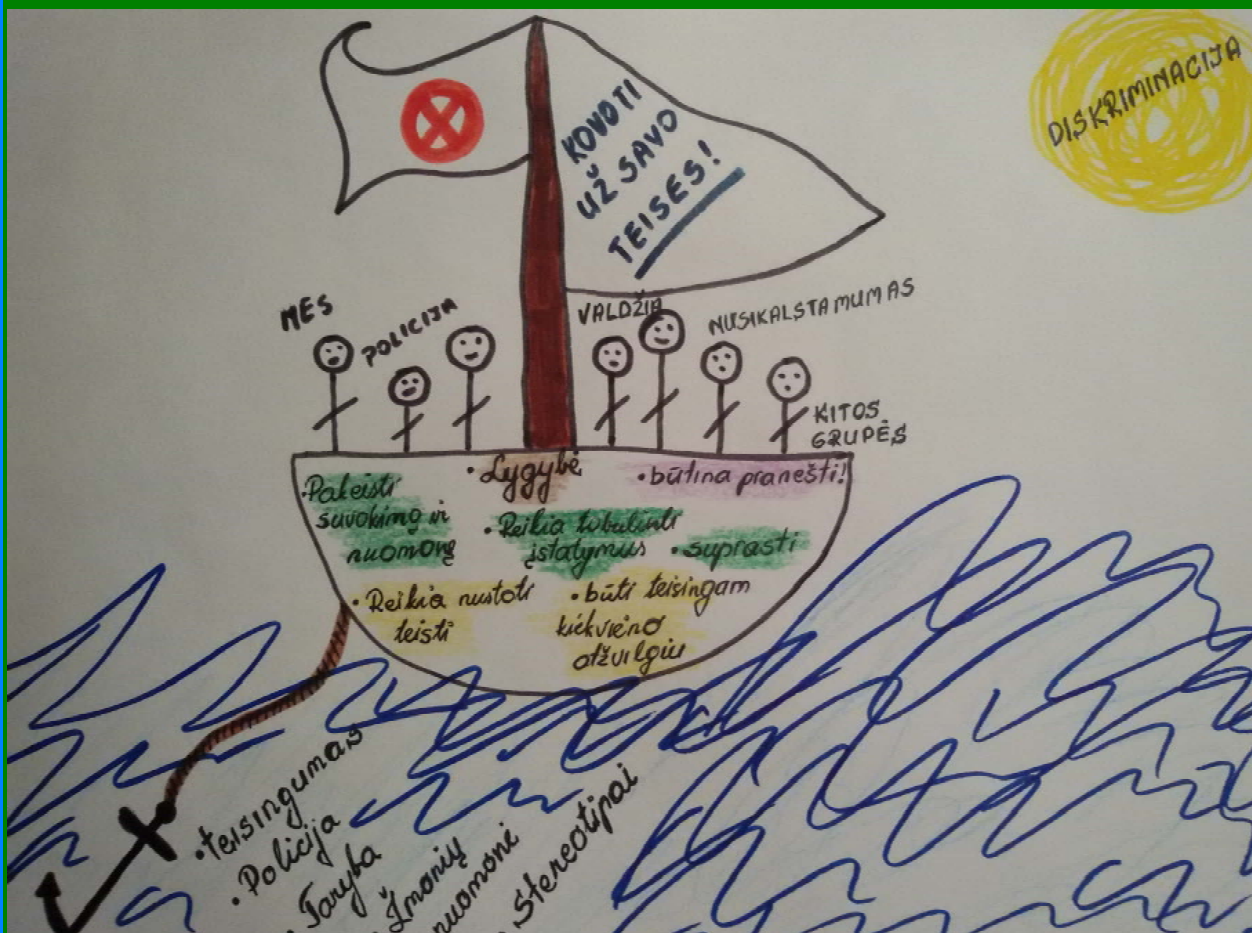

uclan
University of Central Lancashire

Magiškasis šešetas

Romų jaunimo dalyvavimas veiklose ir mokymosi
patirtys

Mokymų vadovas

Mokymų vadovas sukurtas bendradarbiaujant su romų jaunimu ir specialistais, dirbančiais su romų jaunimu Rumunijoje, Bulgarijoje, Kipre, Anglijoje, Prancūzijoje, Lietuvoje, Airijoje, Italijoje, Škotijoje, Ispanijoje, Velse.

Cath Larkins & Andy Bilson

Projektą finansuoja Europos Sąjunga, projekto Nr. JUST/2013/FRAC/AG/6230.

Partneriai

Borislava Metcheva, Alternatyvios vaikų priežiūros centras, Naujasis Bulgarijos universitetas (Bulgarija); Sofia Leito, Vaikų vilties centras UNCRC (Kipras); Virginie Poujols, Socialinės intervencijos studijų ir tyrimų laboratorija – LERIS (Prancūzija); Francesco Chezzi, Istituto Degli Innocenti (Italija); Dympna Devine, Deirdre McGillicuddy ir Clíodhna Martin, Edukologijos mokykla, Dublino aukštoji mokykla (Airija); Rolandas Paulauskas, Rūta Šiaučiulienė ir Lina Šniepytė-Caltabellotta, Šiaulių universitetas (Lietuva); Mihai-Bogdan Iovu, Babes-Bolyai universitetas (Rumunija); Sara Mas Assens ir Miguel Ángel Franconetti, Pere Closa privatus fondas (Ispanija); Bálint-Ábel Bereményi, Barselonos autonominis universitetas (Ispanija); Jill, Bernadette, Elizabeth ir Meg, Europos savanoriškas judėjimas Škotijoje „12 straipsnis“ (Škotija); Stephanie, Lidso GATE organizacija (Airija); Chole, Nicole, Ricky, Sue, Jane, Denise, Nat ir Trudy, „Kelautojai“; Voja, Suleiman, Mario, Adela, Arooj, Reta ir Sybil, „Power2Youth“ konsorciumas; Joanne Westwood, Stirlingo universitetas (Jungtinė Karalystė); Barry Percy-Smith, Huddersfildo universitetas (Jungtinė Karalystė).

Pirmas viešas mokymų vadovo leidimas.

Vadovas gali būti koreguojamas iki PEER projekto pabaigos, 2016 m. gruodžio mėnesio.

Vadovo turinys neatspindi oficialios Europos Sąjungos nuomonės. Atsakomybę dėl informacijos ir vadove išreikštų pažiūrų prisiima autoriai. Leidžiama kopijuoti nurodant šaltinį.

Turinys

Paveikslėlių sąrašas.....	3
Lentelių sąrašas.....	3
1. Apžvalga.....	4
1.1. Kas yra PEER projektas?	4
1.2. Kodėl reikia skatinti romų jaunimo dalyvavimą?	5
1.3. Kas yra mokymų vadovas?	6
1.4. Iš kur dar galime sužinoti apie romų jaunimo dalyvavimą?.....	6
2. Dalyvavimas ir veiklos	8
2.1. Kas yra dalyvavimas?	8
2.2. Vaikų teisės	10
2.3. Mūsų tikslas – įgyvendinti pokyčius.....	11
2.4. Magiškasis šešetas	12
3. Darbas su kitais.....	15
3.1. Pasirengimas formuoti grupę.....	15
3.2. Pasirengimas išklausti, mentoriauti ir padėti.....	21
3.3. Jaunų žmonių ir bendruomenių, su kuriomis dirbate, supratimas	24
3.4. Darbas su žmonėmis, nepriklausančiais grupei	26
3.5. Būdai, kaip išlaikyti žmones grupėje	27
4. Planų įgyvendinimas	30
4.1. Sesijų planavimas.....	30
4.2. Apšilimas, susipažinimas, grupės stiprinimas	33
4.3. Klausimų identifikavimas	36
4.4. Pasirinkimas ir apžvalga	41
4.5. Temos tyrimas.....	44
4.6. Veiklos planavimas.....	46
5. Veiklos, vertinimas, pasidalijimas patirtimi, veiklų tęstinumas.....	49
5.1. Veiklos.....	49
5.2. Vertinimas	50
5.3. Dalijimasis tuo, ko išmokome	53
6. Mokymai ir kiti šaltiniai	54
6.1. Magiškojo šešeto mokymai.....	54
6.2. Paslėptojo ketverto mokymai.....	57
6.3. Refleksija	58
6.4. Literatūra ir naudingos nuorodos	59

Paveikslėlių sąrašas

1 pav. Įsitraukimo ir dalyvavimo formos	9
2 pav. Praktikos standartai dalyvavimui 	11
3 pav. Veiklos tyrimas	11
4 pav. Magiškojo šešeto modelis	12
5 pav. Paslėptasis ketvertas ir magiškas šešetas	16
6 pav. Pasiruošimas formuoti grupę	17
7 pav. Darbas su sunkiai pasiekiamomis grupėmis	21
8 pav. Fasilitatoriaus savybės.....	22
9 pav. Darbas su žmonėmis, nepriklausančiais grupei	26
10 pav. Ką vertėtų apsvarstyti naudojant enerdžaizerius	33
11 pav. Dalyvavimo lygių pokyčiai įvairių veiklų metu	52

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Vaikų pasirinktų temų PEER projekto metu pavyzdžiai	13
2 lentelė. Dalyvavimo ir veiklų Anglijoje pavyzdžiai	13
3 lentelė. Paslėptojo ketveto pavyzdžiai	16
4 lentelė. Lytis, darbas vienos lyties grupėje, saugumo klausimai	18
5 lentelė. Vaikų ir jaunuolių pritraukimo dalyvauti PEER projekte pavyzdžiai	19
6 lentelė. Pavyzdžiai, kaip pažinome bendruomenes, kuriose dirbome	25
7 lentelė. Žmonių, nepriklausančių grupei, įtraukimas į veiklas	26
8 lentelė. Užsiėmimai lauke	28
9 lentelė. Grupės programos pavyzdys.....	301
10 lentelė. Veiklos, kurias PEER grupės naudojo savo užsiėmimuose	37
11 lentelė. Pavyzdžiai, kaip PEER grupės išskyrė prioritetus ir priėmė sprendimus	43
12 lentelė. Stiprybėmis paremto pokalbio klausimai	46
13 lentelė. Pirmųjų projekto metų veiklos pavyzdžiai	50
14 lentelė. PEER grupių pažangos vertinimas.....	51
15 lentelė. Magiškojo šešeto įvadinių mokymų programos pavyzdys	55
16 lentelė. Mokymų programos Rumunijoje pavyzdys	58

1. Apžvalga

Šiame skyriuje sužinosite:

PEER projektas

PEER projektas „Dalyvavimas, patirtis ir romų jaunimo įgalinimas“ vykdomas 9 šalyse siekiant skatinti vaikus ir jaunimą dalyvauti įgyvendinant asmeninius pokyčius ir svarbius pokyčius bendruomenėje.

*Kodėl svarbu
skatinti romų
vaikus dalyvauti
veiklose?*

Ką rasite šiame vadove?

- ✓ Ką reiškia dalyvauti veiklose?
- ✓ Kaip dirbti su kitais?
- ✓ Veiklos, kurias mes sėkmingai įgyvendiname.
- ✓ Mokymų planavimas ir naudingos nuorodos.

*Kaip sužinoti
apie romų
jaunimo veiklas
iš mūsų parengtų
vadovų?*

1.1. Kas yra PEER projektas?

PEER projekte „Dalyvavimas, patirtis ir romų jaunimo įgalinimas“ dalyvauja partneriai iš 9 šalių, dirbantys su 8–18 metų romų vaikais ir jaunimu, siekiantys tobulinti jų įgūdžius ir galimybes įsijungti į dalyvavimo veiklas. Projektą finansuoja Europos Sąjunga, sutarties numeris JUST/2013/FRAC/AG/6230.

Etninė romų grupė ES šalyse vadinama įvairiai: angl. *travellers*, pranc. *gens du voyage*, valų kalba *Kalé*, Vidurio Europoje romai save vadina *Sinti*. Kiekvienoje šalyje ir bendruomenėje vartojami žodžiai, kuriuos pasirenka žmonės, apibūdindami save, savo etniškumą ir tautybę. Šiame vadove mes vartojame ES terminą „romai“. Dirbdami su vaikais ir jaunimu, vartojame tuos terminus, kuriais patys romai apibūdina save. Pavyzdžiui, kai kurie jaunuoliai, dalyvaujantys projekte, Jungtinėje Karalystėje save vadina čigonais, Velso čigonais, škotų keliautojais.

PEER projektas įgalina romų jaunimą bendradarbiauti, dalyvauti veiklose ir kartu mokytis. Dalyviai identifikavo jiems rūpimas problemas; stengėsi geriau suprasti svarbius klausimus mokydami iš kitų; analizavo problemas ir planavo pokyčius; stengėsi įgyvendinti suplanuotus pokyčius; išsakė savo nuomonę ir dalijosi patirtimi apie tai, ką jie pasiekė.

Baigiantis pirmiesiems projekto metams, kai kurie dalyvavę PEER projekte romų jaunuoliai teigė, kad:

- pasikeitė jų pasitikėjimas savimi ir įgūdžiai;
- jie pakeitė darbuotojų ir mokytojų nuomonę apie save;
- sugebėjo įgyvendinti pokyčius savo bendruomenėje ir netgi darė įtaką politiniams veikėjams, kurie priima sprendimus.

Romų jaunimas ir bendruomenės nariai patys organizavo ir bendradarbiavo rengiant kiekvieną šio proceso etapą.

Šis vadovas bus atnaujinamas iki PEER projekto pabaigos 2017 m. gruodžio mėn. Pasibaigus PEER projektui, tikimės, kad šis vadovas pravers darbuotojams ir jaunimui, kurie nori skatinti romų vaikų dalyvavimą savo bendruomenėse. Vadove pateikta medžiaga gali būti naudojama siekiant skatinti įvairių romų vaikų ir jaunuolių grupių dalyvavimą.

1.2. Kodėl reikia skatinti romų jaunimo dalyvavimą?

Visi žmonės, tarp jų ir vaikai, turi teisę aktyviai reikšti savo nuomonę, dalyvauti priimant sprendimus, susijusius su įvairiais jų gyvenimo aspektais. Ši vaikų teisė yra nurodyta JT Vaiko teisių konvencijos 12 straipsnyje. ES Romų integracijos strategija (EK 2011) siekia komunikuoti su struktūromis ir sistemomis, kurios marginalizuoja ir išskiria romų bendruomenes iš socialinės, ekonominės ir politinės integracijos.

Nors kai kuriose šalyse daroma pažanga, romų vaikai yra atskirti nuo efektyvaus dalyvavimo ne tik dėl jų amžiaus, bet daugiausia dėl jų ekonominės padėties, socialinės atskirties ir išankstinių etninių nusistatymų. Daugumoje Europos Sąjungos šalių vaikai patiria daug socialinių nepatogumų, kurie sumažina jų galimybes paveikti procesus, sprendimus, veiklas, kurie jiems patiems turi įtakos.

Kviesdami romų jaunimą ir su juo dirbančius specialistus apgalvoti dalyvavimo galimybes ir pasinaudoti informacija mokymų metu ir dirbant su specialistais, galite padėti sukurti efektyvią aplinką, kuri skatintų jų dalyvavimą ir padėtų organizacijoms aktyviai bendradarbiauti.

Romų jaunimas ir su juo dirbantys specialistai, įvertindami savo pažangą projektuose ir pasidalindami sėkmėmis ir sunkumais su draugais, specialistais, bendruomenėmis, socialine aplinka ir strategijos kūrėjais, ugdytų dalyvavimo kultūrą ir išplėstų dalyvavimo galimybes.

1.3. Kas yra mokymų vadovas?

Mokymų vadovas pateikia šaltinius ir pavyzdžius, kuriuos naudojo romai ir asmenys, prisidėję prie veiklos tyrimų dalyvaudami PEER projekte. Tikimės, kad mokymų vadovas bus idėjų, medžiagos ir refleksijų apie vertybes ir patirtį šaltinis.

Mes bandėme surinkti daug naujoviškos praktikos pavyzdžių, kuriuos naudojo dalyvaujančios šalys. Mūsų tikslas siekti naujovių įgalinant dalyvavimą ir pateikti pagrindą, kuriuo remiantis bus organizuojamos PEER projekto veiklos. Čia siūlome 6 žingsnių modelį, kuris gali būti naudojamas ir pritaikomas pagal aplinkybes.

Romų jaunimas ir specialistai, dirbantys su romų jaunimu, padėjo parašyti šį vadovą (kontaktai yra nurodyti). Mes išbandėme mokymus su romų jaunimu visose dalyvaujančiose šalyse ir papildėme vadovą remdamiesi tuo, ką kartu išmokome.

2 skyriuje aiškinama, kodėl dalyvavimas yra svarbus ir kaip mokymų vadove pristatomos dalyvavimo rūšys padės dirbant su romų vaikais ir jaunimu.

3 skyriuje rašoma, kaip pasiruošti darbui su grupės dalyviais, ir asmenimis, kurie nepriklauso grupei.

4 skyriuje pateikiami veiklų pavyzdžiai, kuriuos sėkmingai panaudojome dirbdami su PEER grupėmis, taip pat galima rasti ir išbandyti daug naujų dalykų – mes nuolatos stengiamės naudoti naujus metodus.

5 skyriuje pateikiamos idėjos apie veiklas ir vertinimą. Detaliau jos bus aprašomos atskirose publikacijose (2016 m. gruodį).

6 skyriuje rasite naudotų mokymo programų pavyzdžių, kad suprastumėte šio vadovo turinį, ir keletą siūlomų šaltinių.

1.4. Iš kur dar galime sužinoti apie romų jaunimo dalyvavimą?

Mes išsiaiškinome, kad dirbant su suaugusiais, romų vaikais ir jaunimu yra svarbu pritaikyti platų mokymo stilių spektrą. Suaugusieji dažniau mėgsta dalijamąją medžiagą, o jaunimui labiau patinka mokytis stebint ir išbandant. Manome, jog šis vadovas yra svarbi priemonė vaikams, jaunimui ir suaugusiesiems, parodanti, kaip mums pavyko surasti geriausius romų jaunimo grupių paramos ir lavinimo būdus. Internetinės platformos ir socialinė žiniasklaida pateikia kitus būdus, kuriuos mes sėkmingai įgyvendiname.

Mokymasis iš kitų, ypač iš bendruomenės narių, yra gyvybiškai svarbus. Grupėse mokėmės iš romų jaunimo, kurie yra patyrę lyderiai, ir dažnai juos įtraukdavome į suaugusiųjų ir romų jaunuolių mokymus, jie vėliau dirbdavo su savo grupėmis. Romų jaunuolių lyderiavimas tapo itin svarbia žinute apie tai, ką įmanoma padaryti ir kaip mes vertiname suaugusiuosius ir romų jaunuolius kaip fasilitatorius¹ ir lyderius. Tuo pat metu suaugusieji, kurie turi mažiau patirties dalyvavimo veiklose, galėjo įgyti daugiau pasitikėjimo savo sugebėjimais ir palaikyti romų jaunimą, kartu priimti sprendimus ir imtis iniciatyvos jiems rūpimais klausimais.

Šis vadovas yra vienas iš trijų PEER projekto produktų. Kituose pateiksime informaciją apie vertinimą ir veiklas. Pateiksime ir nuorodas, kai medžiaga bus parengta.

¹ Fasilitatorius (angl. *facilitator*) – bendradarbiavimo tarpininkas, padedantis grupei ar bendruomenei suvokti savo tikslus ir koordinuoti veiksmus siekiant tų tikslų.

2. Dalyvavimas ir veiklos

Šiame skyriuje sužinosite:

Kas yra dalyvavimas?

Dalyvavimas – tai galimybė vaikams išreikšti savo pažiūras, daryti įtaką sprendimų priėmimui ir siekti pokyčių.

Vaikų teisės

JT Vaiko teisių konvencija garantuoja visiems vaikams vienodas teises. Joje nurodoma, ką šalys turi daryti, kad vaikai augtų sveiki, lankytų mokyklas, būtų apsaugoti, kad būtų išklaudyta jų nuomonė ir su jais būtų elgiamasi teisingai.

Siekis keistis

2.1. Kas yra dalyvavimas?

Dalyvavimas gali būti suprantamas skirtingai. Vienas apibrėžimas būtų toks: *Dalyvavimas – tai galimybė vaikams išsakyti savo pažiūras, daryti įtaką sprendimų priėmimui ir įgyvendinti pokyčius* (Gelbėkime vaikus, 2010, p. 4).

- Vaikai turi būti aktyviai įtraukiami priimant jiems svarbius sprendimus.
- Tai jie gali atlikti vieni arba bendradarbiaudami su suaugusiaisiais.
- Jie turi būti įgalinti reaguoti į jiems svarbius klausimus ir išsakyti savo nuomonę.

Iš tiesų vaikai turėtų dalyvauti kuriant strategiją, kuri gali daryti jiems poveikį. Dalyvavimas gali pasireikšti įvairiomis formomis skirtingose situacijose (1 pav.). Kai kuriose situacijose vaikai gali dalyvauti, kai jie yra konsultuojami ir jiems suteikiama informacija. Vaikai gali bendradarbiauti su suaugusiais arba kartu priimti sprendimus, kur jie turės didesnę įtaką. Galiausiai vaikai gali vadovauti ir inicijuoti projektus, kuriuos visapusiškai patys kontroliuotų. Projektai ir veiklos su vaikais gali vykti bet kuriame paminėtame lygmenyje, kuris laikui bėgant gali keistis. Svarbu, kad vaikų dalyvavimas būtų kasdienė rutina, o ne vienadienis įvykis.

1 pav. Įsitraukimo ir dalyvavimo formos

Šaltinis: Treseder, 1997

PATARIMAI

Žemiau pateiktoje nuorodoje galite rasti daug naudingos praktinės informacijos apie dalyvavimo patirtis Velse, apie skirtingus dalyvavimo aspektus ir parengtą vadovą, darbui su romų jaunimu

<http://www.participationworkerswales.org.uk/resource-document/blast-chart/>

2.2. Vaikų teisės

Dalyvavimas yra esminis vaikų teisių elementas, o pagrindinius principus dirbdami PEER projekte naudojame iš Vaiko teisių konvencijos (VTK). Dalyvavimas yra svarbus plėtojant visas kitas teises šeimoje, mokykloje, didelės bendruomenės kontekste (UNICEF) . Pagrindiniai VTK elementai yra:

- Vaikai turi teisę būti išklausyti, laisvai išreikšti savo nuomonę visais jiems rūpimais klausimais, jie turi teisę į saviraiškos, minties, bendravimo laisvę ir prieigą prie informacijos.
- Atitinkamos priemonės turi būti naudojamos skatinti ir palengvinti vaikų dalyvavimą atsižvelgiant į jų amžių ir brandą.
- Dalyvavimas turėtų išskirti geriausias vaiko interesų sritis ir sustiprinti asmeninį vaiko tobulėjimą.
- Visi vaikai turi vienodas teisę į dalyvavimą be diskriminacijos.
- Visi vaikai turi teisę būti apsaugoti nuo manipuliacijos, smurto, patyčių ir išnaudojimo (Gelbėjime vaikus, 2005, p. 4).

Vaiko teisių komitetas sudarė praktikos standartus, kad būtų užtikrintas pastovus, kokybiškas dalyvavimas dirbant su vaikais (VTK, 2009, 134 pastraipa). 9 standartai yra nurodyti 2 paveiksle. Žemiau pateikti aspektai yra naudingi planuojant, prižiūrint ir vertinant dalyvavimo veiklas.

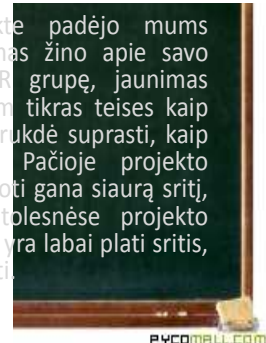

Vaiko teisių praktikos standartų komitetas

1. Skaidrus ir informatyvus
2. Savanoriškas
3. Gerbiantis
4. Svarbus
5. Draugiškas vaikui
6. Inkliuzinis
7. Pamokantis
8. Saugus ir jautrus rizikai
9. Atskaitingas

PATARIMAI

Dalyvavimas šiame projekte padėjo mums suprasti, kiek mažai jaunimas žino apie savo teises. Kai surinkome PEER grupę, jaunimas nepripažino, kad jie turi tam tikras teises kaip jauni asmenys, ir jiems tai trukdė suprasti, kaip planuoti projekto veiklas. Pačioje projekto pradžioje pradėjome analizuoti gana siaurą sritį, kuri gali būti plėtojama tolesnėse projekto veiklose, nes žmogaus teisės yra labai plati sritis, o dalyviai turi daug ko išmokyti.

2.3. Mūsų tikslas – įgyvendinti pokyčius

PEER projekto veiklose skatindami dalyvavimą mes bandome padėti vaikams ne tik išsakyti savo nuomonę, bet ir paskatinti keistis.

Kai dalyvavimas koncentruojasi į pokyčius, ne vien į nuomonės išsakyimą, tai panašu į aktyvų mokymąsi, kaip parodyta 3 paveiksle. Tačiau tai nėra formalus tiriamasis projektas – tai tik dalyvavimas veiklose ir mokymasis kartu.

3 pav. Veiklos tyrimas

Dalyvavimas veiklose ir mokymasis kartu

Veiklos tyrime dirbame kartu kaip grupė, kad išmoktume pakeisti tai, kas mums svarbu.

Mes:

- ✓ Nusprendžiame, ką norėtume pakeisti.
- ✓ Išsiaiškiname tai kartu / išklausome vieni kitų pasakojimus, aptariame juos.
- ✓ Apsvarstome įvairius veiklos variantus.
- ✓ Įgyvendiname savo idėjas
- ✓ Refleksuojame, kaip pasikeitė situacija

Nesvarbu, ar vaikai, jaunuoliai pasiekia savo planuojamus pokyčius ar ne, vis tiek galime mokytis iš pokyčių, kuriuos jie stengiasi pasiekti, arba iš kliūčių, su kuriomis jie susiduria. Tai padės tiek mums, tiek jiems suvokti, kaip įgyvendinti pokyčius ateityje. Kartu galime pasidalinti tomis

idėjomis vietiniame lygmenyje ir Europos mastu siekdami įgyvendinti pokyčius įvairiuose lygmenyse .

2.4. Magiškasis šešetas

Dalyvavimas, kuris koncentruojasi į pokyčius, gali būti įgyvendintas įvairiais būdais. PEER projekte panaudojome 6 žingsnių modelį, kuriame vaikai identifikuoja temą, ją analizuoja, planuoja pokyčius ir siekia juos įgyvendinti. Tai mes pavadino magiškojo šešeto.

Magiškasis šešetas – tai dalyvavimo veiklose ir mokymosi modelis, kuris remiasi Paulo Freire's idėjomis ir kurį sukūrė Cath Larkins dirbdama kartu su vaikų ir jaunuolių grupėmis Velse ir Prancūzijoje [1]. Šis modelis buvo naudojamas devyniose šalyse. Tai tarsi šešių žingsnių strategija, naudojama organizuojant dalyvavimo veiklas grupėse. Kai kuriais atvejais šeši žingsniai atitiko šešių grupių susitikimus, kai kada tai užtruko ilgiau arba trumpiau, arba du žingsniai vyko vienu metu priklausomai nuo to, ką norėta pasiekti ir kas buvo pasiekta ankstesnės sesijos metu.

Šeši žingsniai:

1. Susipažinti su dalyvavimo metodais ir identifiikuoti rūpimas temas.
2. Taikyti šiuos metodus siekiant sužinoti kuo daugiau apie romams rūpimus klausimus.
3. Tyrinėti siekiant sužinoti kitų žmonių (grupės narių, pažįstamų, bendruomenės) idėjas, mintis.
4. Analizuoti idėjas ir planuoti pokyčius.
5. Naudojantis planu įgyvendinti pokyčius.
6. Dalintis įgyta patirtimi (vertinti, peržiūrėti, tęsti veiklas).

Šis modelis buvo naudojamas daugumoje PEER projektų ir buvo pritaikytas konkrečiai grupei atsižvelgiant į aplinkybes.

Mes naudojome magiškojo šešeto modelį mokymų metu, kad romų atstovai ir fasilitatoriai, kurie dirbs su romų jaunimu, išbandytų ir susipažintų su šiuo modeliu. Tai nėra vienintelis veiklos būdas įgyvendinant pokyčius, kiti modeliai bus apžvelgti vėlesnėse publikacijose (2016 m. gruodžio mėn.).

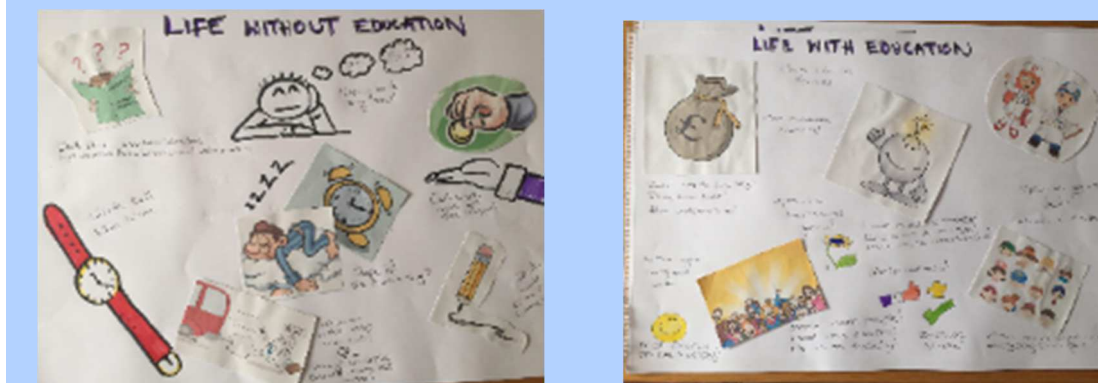
4 pav. Magiškojo šešeto modelis

1 lentelė. Vaikų pasirinktų temų PEER projekto metu pavyzdžiai

Vaikai ir romų fasilitatoriai Lietuvoje pasiūlė rinkti medžiagą apie romų folklorą, t. y. romų pasakas, patarles, posakius, tradicijas, ir šią medžiagą pristatyti naudojant „gyvosios bibliotekos“ metodą. Medžiaga apie folklorą, tradicijas bus pristatinėjama visuomenei 2016 m. Tai padės mums geriau suprasti romų istoriją ir kultūrą.

Anglijoje PEER grupė pasirinko švietimo temą, kurią norėjo toliau gvildinti. Grupės nariai daug diskutavo apie išsilavinimą ir suprato, kad tai svarbi tema jų bendruomenėje. Jie analizavo šį klausimą, kliūtis, su kuriomis susiduria, teigiamus ir neigiamus aspektus, su kuo turėtų dirbti ir kokius žingsnius atlikti norėdami įgyvendinti teigiamus pokyčius švietimo srityje (2 lentelėje aprašoma, kas buvo padaryta).

Rumunijoje romų jaunimo grupės išskyrė šias idėjas:

- Pakeisti neigiamą visuomenės požiūrį apie mokyklos, kurią lanko romų vaikai, įvaizdį.
- Padėti bendruomenės mokyklai komunikuojant su valdžios atstovais / institucijomis.
- Gerinti komunikavimo įgūdžius.

Škotijoje jaunuoliai, dirbdami su Europos savanorišku judėjimu „12 straipsnis“, nusprendė dėmesį sutelkti į čigonų keliautojų teritorijų būklę ir į tai, jog romai yra diskriminuojami dėl jų etniškumo.

Romų vaikai pradinėje mokykloje Kipre išskyrė smurtinį elgesį, kas juos privertė jaustis nepatogiai ir nusivilti.

Airijoje buvo akcentuojama diskriminacija vietinėje bendruomenėje ir vargingos gyvenimo sąlygos.

Naudojant magiškojo šešeto modelį dalyvavimas nesibaigia, kai vaikai identifikuoja problemas ir nurodo, ką jie nori pakeisti. Kaip parodyta 2 lentelėje, toliau vykdomos veiklos, kurių metu mokomasi iš kitų, planuojama, ką daryti toliau, analizuojama, kas pavyko.

2 lentelė. Dalyvavimo ir veiklų pavyzdžiai Anglijoje

- PEER grupės dalyviai supranta, kad jie turi tam tikras teises. Viena iš tokių teisių – teisė į išsilavinimą. Jie suvokia, kad čigonai ir keliautojai turi teisę siekti išsilavinimo, bet tai nėra įprasta jų bendruomenėje.
- Jie pasirinko švietimą kaip pagrindinę temą ir analizavo įvairius atvejus, kada čigonai / keliautojai siekė išsilavinimo, kaip sėkmingai jie tai darė, su kokiomis kliūtimis susidūrė.

- Dalyviai mokėsi vieni iš kitų išreikšdami savo nuomonę, apklausdami kitus žmones, kad galėtų susidaryti geresnį vaizdą apie tai, kas lemia išsilavinimą keliautojų bendruomenėje. Dalyviai organizavo veiklas, stengėsi išsiaiškinti kliūtis, kurios egzistuoja švietimo srityje, ir kaip jas būtų galima pašalinti.
- Buvo sukurtas vaizdo klipas, kuriame išsakomos nuomonės, vyksta dialogas tarpusavyje, klausiama GATE bendruomenės narių apie jų patirtis ir nuomonės apie išsilavinimą. Kai išsiaiškino problemas, projekto dalyviai jas galėjo pristatyti švietimo sistemos atstovams renginyje tema „Rezultatais paremta atskaitomybė“.
- Vaizdo klipas buvo parodytas miesto tarybos vaikų paslaugų tarnybos atstovams, kitiems specialistams bei organizacijoms, dirbančioms su mieste gyvenančiais čigonais ir keliautojais. Viena jauna dalyvė padėjo parengti pristatymą ir jį pristatė susirinkusiai auditorijai, taip pat pasidalijo savo asmenine išsilavinimo patirtimi. Trys jaunuoliai grupės diskusijų metu išsakė savo nuomones ir patirtis specialistams siekdami rezultatų, kurie turėtų tęstinumą.
- Kitoje PEER projekto dalyje grupė dalyvaus jaunimo susitikime, kuriame bus kalbama apie diskriminaciją, kadangi dauguma jaunuolių yra patyrę diskriminaciją švietimo srityje.

3. Darbas su kitais

Šiame skyriuje sužinosite:

Kaip pasirengti darbui su grupe?

- ✓ Ką įtraukti ir kaip?
- ✓ Kur ir kada susitikti?
- ✓ Skatinti saugumą
- ✓ Pasirengti lyderiauti

Romų vaikų ir bendruomenių pažinimas

Susipažinti su vaikais ir jaunuoliais, su kuriais dirbsite. Sužinoti apie jų bendruomenes ir žmones, dirbančius kartu su jais. Iš klausyti, ką jie sako apie jiems svarbius žmones ir vietas.

*Palankios
atmosferos
kūrimas su
žmonėmis už
grupės ribų*

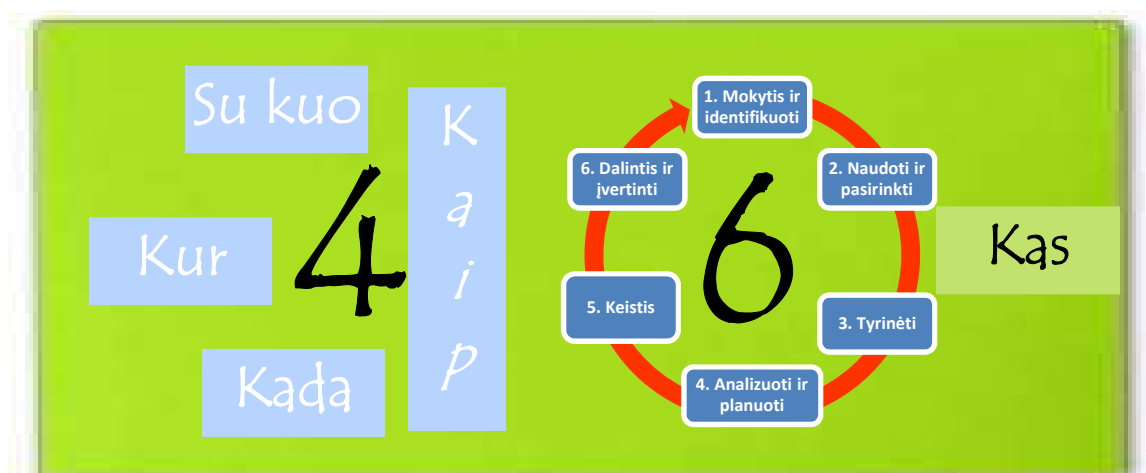
Grupės dalyvių aktyvumo skatinimas

3.1. Pasiruošimas formuoti grupę

Prieš pradėdant dirbti su grupe reikia tam pasiruošti. Dirbdami su jaunaisiais fasilitatoriais Jungtinėje Karalystėje, pasiruošimą palyginome su paslėptais keturiais žingsniais, kurie slypi už magiškojo šešeto (5 pav.).

5 pav. Paslėptasis ketvertas ir magiškas šešetas

Prieš pradėdami detalai planuoti veiklas, kurias norėsite atlikti su grupe (ir pradėjus dirbti su ja), pirmiausia turite išsiaiškinti, **su kuo** norite dirbti, **kur** ir **kada**. Kol ieškote atsakymų į šiuos klausimus, turite atsakyti į daugybę kitų klausimų, kurie prasideda žodeliu **kaip**. Šie keturi žingsniai gali būti ganėtinai sudėtingi, nes jūs turite juos apgalvoti visus iš karto.

3 lentelėje pateikiame pavyzdžių apie tai, ką mes svarstėme atsakydami į kiekvieną iš šių klausimų.

3 lentelė. Paslėptojo ketveto pavyzdžiai

KAS Kurie vaikai, koks jų amžius, lytis. Ar visi romų tautybės? Vaikai, su kuriais galima lengvai susisiekti ar sunkiau pasiekiami vaikai? Kurie suaugusieji, kiek fasilitatorių? Ar įtraukti mokytojus? Kas dar galėtų padėti siekiant grupėje užsibrėžtų tikslų?	Kaip mes galime: Juos sudominti? Gauti jų ir tėvų leidimą? Gauti jų paramą? Apsaugoti visus?
KUR Netoli jų gyvenamosios vietos? Mokyklose? Bendruomenės namuose? Lauke? Ar jie gali atvažiuoti? Kokiose veiklose suaugusieji /vyresni vaikai jau dalyvauja? Kur mes turime paramą ar kur žmonėms reikia paramos?	Gauti leidimą naudotis šia erdve? Susipažinti, suprasti ir palaikyti bendruomenės, kuriose mes dirbame? Įveikti bet kokias kliūtis?
KADA Ar jie turi kitų įsipareigojimų – mokykloje, darbe? Ar jie keliauja tam tikru metų laiku? Kasdien? Vakaraais ar per šventes?	Gauti informaciją iš vaikų ir bendruomenių apie tinkamą laiką?

Kitos grupės susidarė svarbiausių dalykų, kuriuos reikia aptarti, sąrašus: kaip pritraukti vaikus ir kur rasti tinkamą vietą darbui, kaip užtikrinti, kad niekas nebus skriaudžiamas už tai, kad dalyvauja grupės veiklose (6 pav.).

6 pav. Pasiruošimas formuoti grupę

Vaikų pritraukimas

Pagrindiniai klausimai, kuriuos reikia apsvarstyti:

- ✓ Ką mes norime įtraukti į grupę? (romų vaikus, kiek, kokio amžiaus, iš kur...)
- ✓ Kaip mes galime juos pasikviesti? (su jų bendruomenės pagalba, per jaunimo klubus, mokyklas, asmeninius kontaktus, susitikę gatvėje...)
- ✓ Kas mums gali padėti? (tėvai, bendruomenės lyderiai, mokytojai, asmenys, dirbantys su jaunimu...)
- ✓ Kieno leidimo reikia? (vaikų, tėvų, bendruomenės lyderių, mokytojų...)
- ✓ Kaip dalyvavimą padaryti patrauklų? (pasitikėjimo įgijimas, maistas, transportas, išsami informacija, įdomios veiklos, romų fasilitatorių įtraukimas...)

Saugios vietos darbui suradimas

Keletas pagrindinių klausimų:

- ✓ Pažįstama vieta?
- ✓ Vietinėje bendruomenėje, ...
- ✓ Ar neturi negatyvių asociacijų? Mokykla, grupuotės, saugi vieta visiems vaikams ...
- ✓ Kas mums reikalinga? Patalpa darbui grupėse, virtuvė? Saugi vieta lauke? Tualetai, privatumas...
- ✓ Lengvai pasiekama? Netoli, transportas, kelionės laikas, kelionės išlaidos ...
- ✓ Prieinama visiems? Jeigu yra vaikų, turinčių negalią...

Užtikrinti, kad niekas nebūtų įskaudintas

Kartais gali būti rizikinga išsakyti savo nuomonę.

- ✓ Fasilitatoriai yra atsakingi ir turi imtis atsargumo priemonių.
- ✓ Reikia sukurti aiškią vaikų apsaugos strategiją.
- ✓ Vaikai privalo žinoti savo teisę būti apginti nuo smurto ir žinoti, kur kreiptis pagalbos, jeigu prireiktų.
- ✓ Svarbu dirbti su šeimomis ir bendruomenėmis siekiant tarpusavio supratimo ir sumažinti riziką.
- ✓ Užtikrinti, kad vaikai nebūtų niekinami atrankos metu ar dalyvaujant veiklose.

Mūsų vertybių pasidalijimas

Pagrindiniai aspektai, kuriuos reikia aptarti:

- ✓ Dalyvavimas turi būti inkluzinis.
- ✓ Vaikų nuomonė, pažiūros turi būti gerbiamos.
- ✓ Dalyvavimas yra savanoriškas.
- ✓ Vaikai neturi būti verčiami išsakyti savo nuomonę.
- ✓ Vaikai turi teisę būti apsaugoti nuo manipuliacijų, smurto, priekabiavimo ir išnaudojimo.
- ✓ Fasilitatoriai turi susipažinti su vaikų aplinka, specifiniu kontekstu, kad galėtų suteikti jiems tinkamą pagalbą.

Romų dalyvavimas gali būti skatinamas naudojant tuos pačius pagrindinius principus, kaip ir dirbant su kitomis grupėmis. Kaip teigia Horder ir Davies (2012, p. 12

- Sudaryti planą, kaip įveikti tam tikrus prieinamumo sunkumus ir pan.
- Išskirti specifines kliūtis, susijusias su vaikų ir jaunuolių grupių dalyvavimu.

Daugelio jaunuolių nuomone, dalyvavimas praeityje jiems nebuvo naudingas ir niekas jų dabar neišklausys. Gali užtrukti, kol įtikinsite jaunos žmones, kad jūs iš tiesų galite jiems padėti.

Svarbu apsvarstyti lyties klausimą. 4 lentelėje parodome, kaip dviejose grupėse analizavome lyties klausimą.

4 lentelė. Lytis, darbas vienos lyties grupėje, saugumo klausimai

Vienoje grupėje Bulgarijoje ir kitoje grupėje Jungtinėje Karalystėje vaikai ir jaunuoliai daug kalbėjo apie lyties klausimą. Jie išsakė savo nuomonę apie šeiminių gyvenimo svarbą, taip pat apie tai, kaip lūkesčiai ir atsakomybės gali riboti jaunų žmonių laisves. Jie kalbėjo apie tokias problemas, kaip ankstyva santuoka be teisės pasirinkti, jaunų moterų laisvių apribojimas, kai jos įsipareigoja vyrui.

Merginos ir moterys laisvai išsakė savo nuomonę apie šias problemas, nes:

- ✓ Jos buvo vienos lyties grupėje;
- ✓ Fasilitatorės buvo moterys, kurios padėjo sukurti patikimą atmosferą;
- ✓ Mergaitės siejo panašūs dalykai (visos buvo romų tautybės, iš vieno priemiesčio, iš vienos mokyklos, iš panašių šeimų ir panašaus išsilavinimo);
- ✓ Grupėje atsirado pasitikėjimas, fasilitatorės palaikė mergaičių pasirinkimą, gerbė kultūrines normas, tuo pat metu paliko vaikams ir jaunuoliams erdvės išsakyti savo nuomonę, kokių pokyčių jie norėtų siekti.

Sužinojome, kad Bulgarijoje 12 metų amžius yra kritinis kai kurių jaunų romų mergaičių gyvenime, tai perėjimas nuo vaikystės prie suaugusiojo gyvenimo, t. y. žmonos ir mamos vaidmens.

Naudojant užduotį, kurios tikslas atverti erdvę asmeniniams išgyvenimams („gyvenimo upė“, žr. 4 skyrių), atsirado galimybė aptarti jautrias romų mergaičių temas. Kulminacinis taškas buvo pasiektas, kai „gyvenimo upėje“ pasiekėme „dabartį“, nes tai iškėlė klausimą apie netolimą ateitį.

Pritraukti romų vaikus ir jaunuolius dalyvauti PEER projekte buvo lengviau, kai:

- Veiklas organizavo fasilitatorius iš tos pačios bendruomenės;
- Vyresnieji vaikai įkvėpė jaunesnius dalyvauti;
- Pradžioje dirbome mažesnėse grupėse, kad vaikai priprastų;
- Dirbome su organizacijomis, kurios jau bendradarbiauja su romų bendruomenėmis;
- Dirbome su romų vaikais mokyklose;
- Romų jaunuoliai rengė pristatymus, kūrė plakatus, kad pritrauktų kitus romų vaikus;
- Susisiekiame su kitomis PEER projekto komandomis ir sužinokite, kokias veiklas jos atlieka.

Svarbu paminėti vaikų ir jaunuolių grupes, kurias mes pritraukėme. Didelėse grupėse (8–10 vaikų) dirbo vaikai, kurie yra pripratę dirbti grupėse, o mažesnės vaikų grupės (3–5 vaikai) buvo patogios dirbant su vaikais, kurie turėjo mažiau patirties. Kai kuriose grupėse, ypač kur dalyvavo NVO, buvo svarbu vykdyti veiklas netoli vaikų gyvenamosios vietos ir dirbti su keletu (1 ar 10) vaikų, kurie ateidavo arba kuriuos buvo galima surasti. Šios mažos grupelės kartais išaugdavo į gana dideles romų vaikų ir jaunuolių grupes.

5 lentelėje pateikiama pavyzdžių, kaip buvo pritraukiami vaikai.

5 lentelė. Vaikų ir jaunuolių pritraukimo dalyvauti PEER projekte pavyzdžiai

Lietuvoje romų kilmės Šiaulių universiteto absolventė paskatino daugumą romų vaikų ir jaunuolių dalyvauti projekte, pristatė projekto idėją ir planuojamas veiklas. Be asmens, „pažįstančio romų kultūrą iš vidaus“ ir žinančio jų gyvenimo subtilybes, užmegzti glaudžius santykius būtų buvę daug sunkiau.

- Mes pritraukėme jaunas žmones dirbti PEER projekte detalai paaiškindami darbo esmę ir ko tikimės iš projekto. Tikslinė grupė – 16+ metų jaunuoliai. Pradžioje galvojome apie jaunesnio amžiaus vaikus, bet po to nusprendėme, kad jiems būtų sunku patiems organizuoti projekto veiklas, todėl bandėme pritraukti vyresnius vaikus (16+ metų), kurie galėtų organizuoti sesijas jaunesnei auditorijai pasidalindami savo patirtimi ir idėjomis. Manėme, kad truputėlį vyresnė grupė leis grupės nariams tapti jaunesniųjų draugais ir rodyti teigiamą pavyzdį, siekti užsibrėžtų tikslų.
- Dirbant su mažesnėmis grupėmis tapo lengviau sukurti gerus tarpusavio santykius, gerai kartu dirbti, atvirai bendrauti, įveikti drovumą ir įgyti pasitikėjimą.
- Sesijų organizavimas jaunesnei grupei buvo naudingas, nes buvo galima įtraukti didesnę auditoriją ir plačiau skleisti idėjas, tačiau kai kurie vyresnieji nejaukiai jautėsi sesijų metu, buvo sutrikę, tuo tarpu kiti jautėsi visiškai savimi pasitikintys ir tiesiog leido vaikams nedalyvauti kai kurių sesijų veiklose.

Airijoje susisiekėme su mokyklomis, kuriose mokėsi nemaža dalis keliautojų vaikų ir bendradarbiauome su mokytojais, mokyklų direktoriais ir tėvais, kad gautume jų sutikimą dalyvauti PEER projekte. Tai puikiai pasiteisino, nes vaikams patiko atlikti veiklas mokykloje per pamokas, kuriose kartu galėjo dalyvauti ir mokytojai.

Jungtinėje Karalystėje darėme pristatymą, o po to vaikščiojome po koledžą kviesdami žmones prisijungti ir pasakojome apie projektą.

Rumunijoje buvo naudojamos dvi dalyvių pritraukimo strategijos:

1. **NVO įtraukimas į projektą, kuri aktyviai dirba romų bendruomenėje,** buvo sėkmingiausia strategija, nes vaikai jau pažinojo specialistus, pasitikėjo jais ir visi susitikimai praėjo sklandžiai. Turime pripažinti, kad žmonės, dirbantys su vaikais, turi būti pripažinti bendruomenėje kaip specialistai.
2. **Pasinaudojimas mokyklos aplinka** – ši strategija buvo taikoma Klužo-Napokos mieste. Pasirašius bendradarbiavimo sutartį, mokyklos valdžia sutiko, kad romų vaikai, kuriuos padalijome į dvi grupes, dalyvautų mūsų organizuojamose veiklose. Tai buvo lengvas būdas pritraukti vaikus, tačiau buvo daug sudėtingiau su jais dirbti, nes dalyvių nekontroliavome, susitikimų vieta (klasė) buvo netinkama ir laikas buvo ribojamas tvarkaraščio.

Kipre romų vaikai buvo įtraukti į projektą per vietinę pradinę mokyklą, kurioje mokėsi daug romų. Susitikimo su mokyklos direktoriumi metu buvo aptartos bendradarbiavimo galimybės, taip pat formalios procedūros, kurių turime laikytis.

Tai, kas mums pavyko, pavyko ir kitoms vaikų / jaunuolių grupėms, kurie, manoma, yra „sunkiai prieinami“ (žr. 7 pav.).

Darbas su sunkiai pasiekiamomis grupėmis

- ✓ Dirbti su partneriu / tarpininku ar organizacija (pvz., grupė specialistų; pagrindinis asmuo);
- ✓ Sudaryti sąjungą su asmenimis arba organizacijomis;
- ✓ Užtikrinti, kad veiklos atitiktų pagrindinius sunkiai pasiekiamų asmenų interesus;
- ✓ Eiti į tolimas vietas, sunkiai prieinamas vietas, pvz., kur sudėtinga susitikti su žmonėmis;
- ✓ Taikyti darbo metodus siekiant įveikti specifines kliūtis;
- ✓ Suteikti grupei informaciją – ji tampa geriau informuota;
- ✓ Taikyti metodus, kurie būtų labiau priimtini grupei;
- ✓ Pasiūlyti paskatinimą už dalyvavimą;
- ✓ Rodyti pagarbą ir pasiūlyti ilgalaikį įsipareigojimą;
- ✓ Nuolatos pateikti atsiliepimus, grįžtamąjį ryšį;
- ✓ Priimti diskriminacijos iššūkį ir aktyviai skatinti lygias galimybes.

Šaltinis: Smail, 2007, p. 4

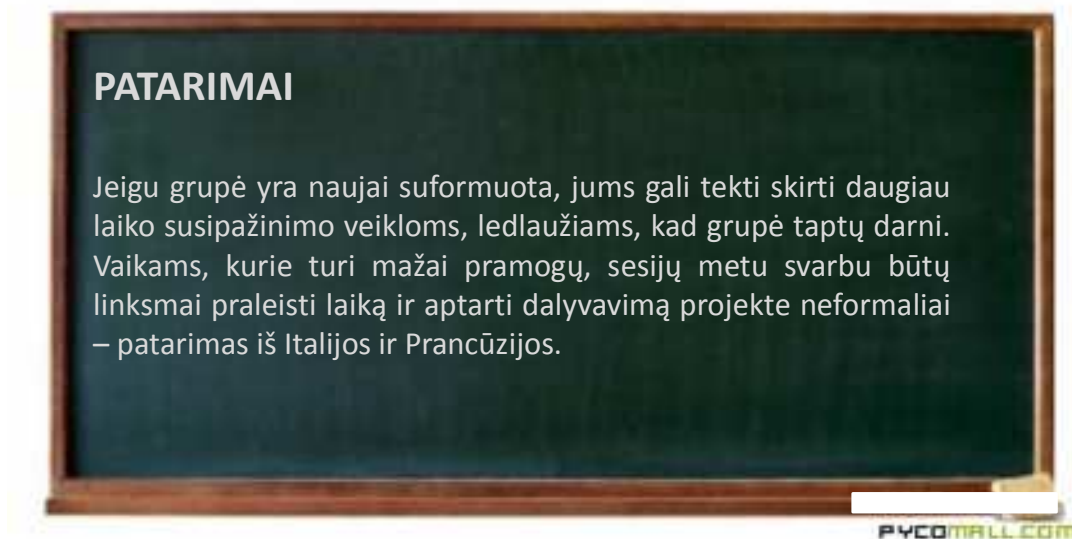
3.2. Pasirengimas išklaudyti, mentoriauti ir padėti

Norėdami efektyvaus dalyvavimo veiklose su bet kuria grupe, jūs taip pat turite tam pasirengti, tapti tuo, kuo romų vaikai ir jaunuoliai galėtų pasitikėti. Jeigu vaikai nenoriai dalyvauja, tai gali užtrukti. Vienas iš efektyviausių būdų įgyti pasitikėjimą yra efektyviai išklaudyti, užduoti klausimų, kad vaikai turėtų galimybę išsakyti savo patirtis ir ko jie nori pasiekti.

Siekiant efektyvaus bendravimo su kitais, jums reikės pergalvoti savo vertybes, patirtis ir tai, kaip jos gali paveikti jūsų bendravimą su kitais žmonėmis.

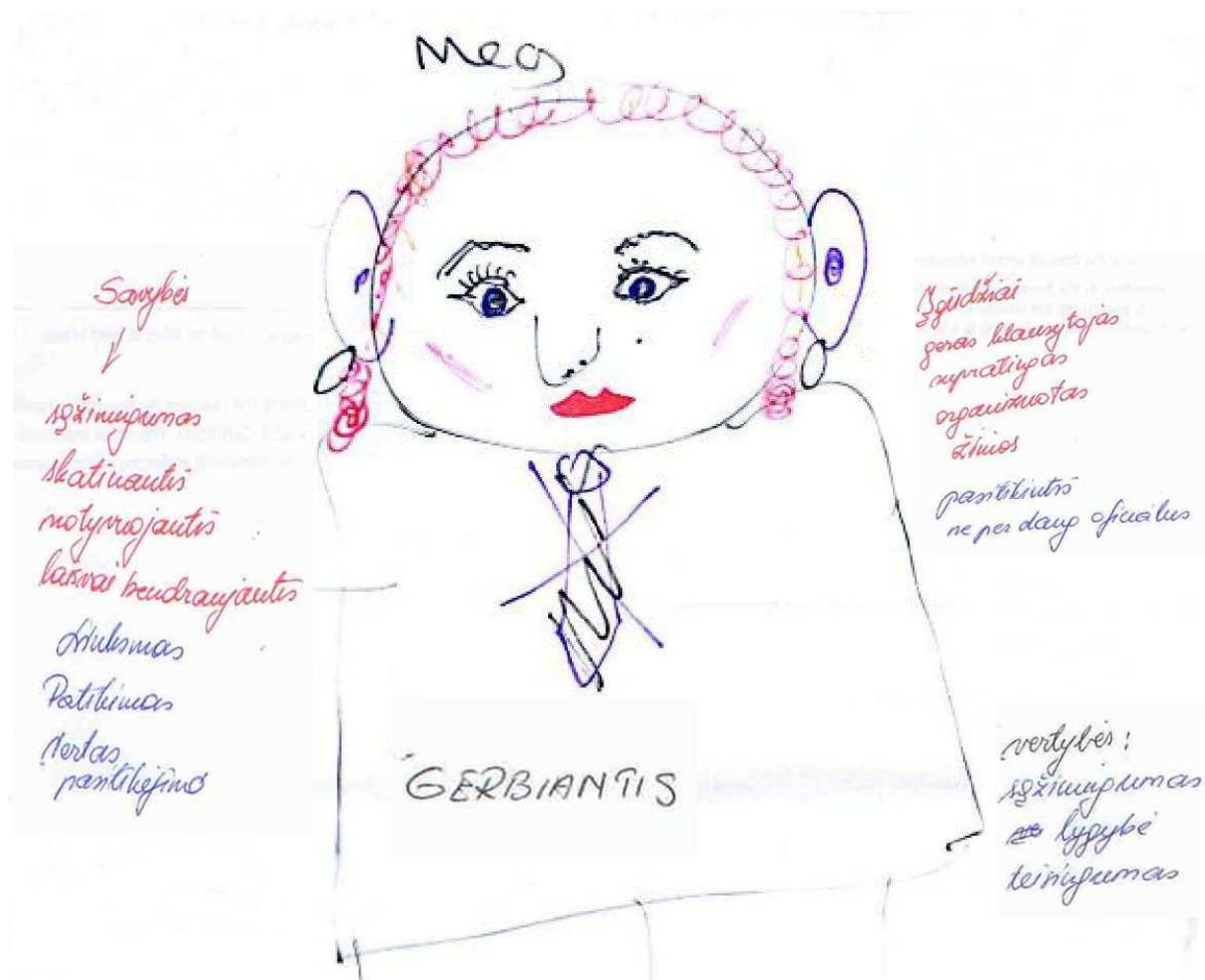
Žemiau pateikti keletas patarimų apie klausymą ir jaunų žmonių sprendimų priėmimą:

1. Parodykite, kad jų klausote, naudodami kūno kalbą;
2. Duokite pašnekovui laiko apgalvoti atsakymą;
3. Reaguokite į tai, ką žmonės pasakė, kad įsitikintumėte, jog supratote teisingai;
4. Naudokite teigiamus atsakymus ir klausimus;
5. Stebėkite, kaip elgiasi žmonės, kaip jie jaučiasi, ir keiskite veiklas, kurios atitiktų jų poreikius.

8 paveiksle romų fasilitatoriai iš Škotijos parodo, kokias savybes reikia turėti.

8 pav. Fasilitatoriaus savybės

Mentoriavimas vaikų ir jaunimo grupėse – tai pagalba vaikams pripažįstant jų pasiekimus ir įgalinimas nuspręsti, ką toliau veikti. Mentoriaudami neteisiame asmens, o padedame jam

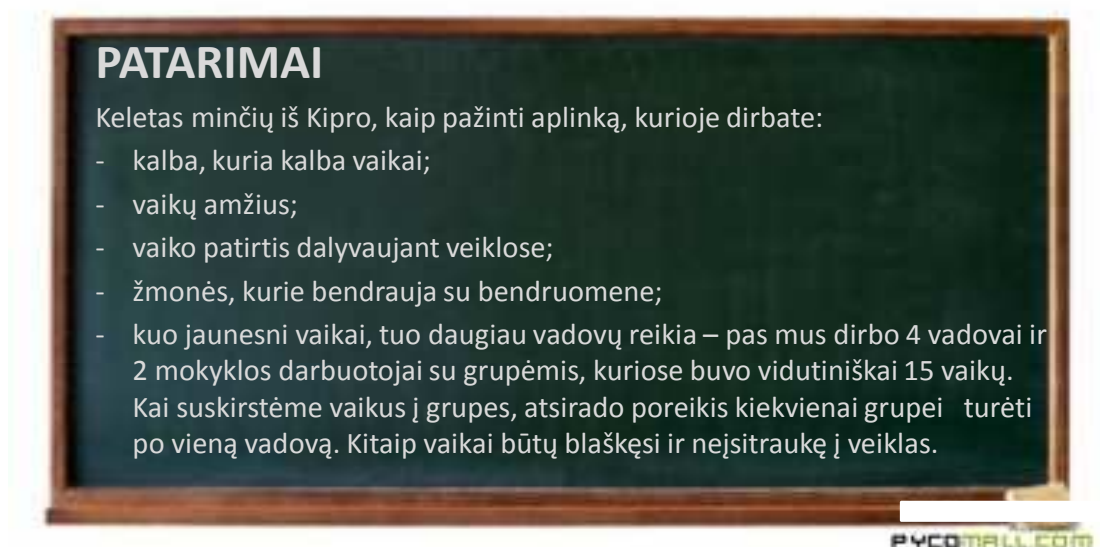
tobulėti. PEER projekte mes stengėmės skatinti vaikus ir jaunuolius pripažinti savo pasiekimus ir nuspręsti, ką toliau veikti:

- Klausinėdami, kurdami filmus ir planuodami keliones, kad parodytume, ką mes jau pasiekėme, kas mums patiko ir ko išmokome;
- Kreipdami dėmesį į pasisėkusias veiklas ir analizuodami, kas padėjo jas sėkmingai įgyvendinti;
- Identifikuodami pasiekimus (netgi jeigu patys vaikai jų nepripažino), sakydami teigiamus dalykus, išduodami sertifikatus ir organizuodami šventinius renginius;
- Prašydami dalyvių planuoti jų tolesnes veiklas (individualiai arba grupėse);
- Aprūpindami vaikus reikiamomis priemonėmis, suteikdami pakankamai informacijos (darbuotojų pagalba, interneto prieiga, informacija apie įvairias galimybes).

Papildomi klausimai, kuriuos turėtumėte aptarti ruošdamiesi dirbti su grupe romų vaikų / jaunuolių (daugiau informacijos Lyford Jones 2010, p. 26

- Ar paaiškinote vaikams, jaunuoliams ir su jais dirbantiems asmenims sesijos tikslus? Ar vaikams bus suteikta galimybė pagalvoti, ar jie nori dalyvauti veiklose? Ar vaikai gali padėti planuojant grupę?
- Ar žinote vaikų ir jaunuolių, su kuriais dirbsite, amžių, gabumus ir papildomus poreikius? Kaip galite planuoti sesijos veiklas atsižvelgdami į išvardintus aspektus?
- Kiek laiko turite grupės sesijoms, ar laikas gali būti lanksčiai derinamas? Jeigu užtruksite ilgiau, negu planavote, ar vaikai galės ilgiau būti?
- Ar aiškiai aptarėte kiekvieno fasilitatoriaus ir suaugusiojo, kuris dalyvaus sesijose, vaidmenį ir atsakomybes?
- Kaip vaikai atvažiuos į sesijas? Ar jiems užteks laiko, ar bus iš anksto padengtos kelionės išlaidos? Ar tiksliai nurodėte, kur atvykti?
- Ar patieksite užkandžių? Ar jie atitinka visų valgymo poreikius?
- Ar įvertinote veiklų riziką ir gavote reikiamą pritarimą?
- Ar gavote tėvų sutikimus ir sutikimus platinti medžiagą?
- Ar sesijų vieta tinkama ir visiems prieinama? Ar išsiaiškinote, ar sesijų vieta nebus užimta?

3.3. Jaunų žmonių ir bendruomenių, su kuriomis dirbate, supratimas

Svarbu turėti naudingos informacijos ir idėjų, kurias pateiktumėte vaikams / jaunuoliams, kai jiems reikės, ir suprasti, kokios pagalbos jiems gali prireikti, pasistengti surinkti kaip galima daugiau informacijos. Reikėtų išsiaiškinti, kokioje aplinkoje ketinate dirbti, kokioje aplinkoje gyvena vaikai.

Taip pat svarbu išsiaiškinti, kokios grupės dirba pasirinktoje vietovėje. Gali paaiškėti, kad ten jau dirba NVO, kaip tai nutiko Lidso mieste.

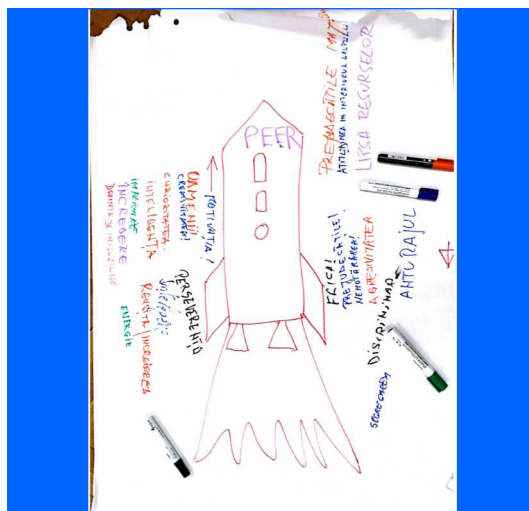
Lidso GATE organizacija (Čigonų ir keliautojų mainai, angl. *Gypsy and Traveller Exchange*) dirba kartu su keliautojų bendruomene, kurios nariai daugiausia airių keliautojai (*Irish Travellers*) arba anglų čigonai (*English Gypsies*). Dirbama su šeimomis, kurios gyvena vietinės valdžios žemėse, privačiose žemėse, pakelėse, namuose, ir šeimomis, kurios yra benamės. Tikslas – pagerinti čigonų ir keliautojų gyvenimą siekiant 4 pagrindinių tikslų: gyvenimo sąlygų gerinimas; švietimo, įsidarbinimo, mokymų ir finansinio įtraukimo stiprinimas; sveikatos ir socialinės gerovės sąlygų gerinimas ir socialinio įtraukimo didinimas. Dirbama su bendruomenės žmonėmis siekiant teigiamų pokyčių. Vykdomoji taryba sudaryta iš bendruomenės narių, kad būtų galima užtikrinti, jog efektyviai dirbama su bendruomene. Su jaunimu dirbama remiantis „akis į akį“ metodu ir grupės aplinkoje stengiamasi, kad visi individualūs poreikiai būtų patenkinti.

Galima kartu dirbti su bendruomenės nariais, vaikais ir jaunuoliais, kad geriau suprastumėte grupės narius ir jų bendruomenę. 6 lentelėje pateikiame pavyzdžių, kaip mes tai darėme PEER projekte.

6 lentelė. Pavyzdžiai, kaip pažinome bendruomenes, kuriose dirbome

Rumunijoje (ir kai kuriose kitose šalyse) bendruomenės NVO atstovai dalyvavo mokymuose ir kalbėjo apie diskriminaciją, su kuria susiduria bendruomenės nariai, ir kokią pagalbą jie teikia. Kalbėjomės su dėstytoju, kuris taip pat dirbo su bendruomene. Pasak jo, svarbu suteikti paramą ir galimybes dalyvauti, bet nereikia daryti su amžiumi susijusių prielaidų.

Kartu mes nupiešėme raketą, kuri simbolizavo veiksmus, „neleidžiančius raketai pakilti“, trukdančius romų vaikams ir jaunuoliams dalyvauti įvairiose veiklose (dešinėje), ir kas galėtų jiems padėti pakilti (kairėje).

1. Į kokias romų jaunimo dalyvavimo kasdieniame gyvenime sritis kreipiate didžiausią dėmesį?	2. Kokie yra teigiami aspektai vietinių romų jaunimo dalyvavimo šiose srityse?			3. Ką reikia pakeisti, kad romų jaunimas galėtų dalyvauti priimant sprendimus ir veikiant atitinkamose srityse?		
	Sritis (1-5)	Kokybė (1-5)	Poveikis (1-5)	Dalykai	Mūsų organizacija/ kiti žmonės (visuomenė, politikos, švietimo atstovai)	Romų jaunimo šeimos
	Įvairovė? Sritis, kurioms galima daryti įtaką? Vykstančios/ pasibaigusios veiklos? Įtraukimas/ įtaka?	Efektus? Aktualus? Apimantis? Skaidrus? Etiškas? Atspindintis? Tvarus?	Tikslinei grupei/ draugams/ šeimoms/ NVO/ šalies partijoms? Trumpalaikis, vidutinės trukmės, ilgalaikis? Poveikis pavieniams asmenims ar grupėms?		Požiūriai? Elgesys? Žinios?	Neigiama patirtis? Pasitikėjimas?
PAVYZDYS Mokykla	1/5 Dalyvavimas pamokose, patirties pasidalijimas su kitais	2/5 Mokykla turi siekti bendradarbiavimo, bendravimo	1/5 Romų jaunimas nenoriai lanko pamokas, jie mano, kad iš jų tyčiojasi, ir susigalvoja kitokių veiklų		Mokytojams trūksta pasitikėjimo plečiant dalyvavimą	Patirtis, kuri nedaro jokios įtakos arba dar labiau apsunkina išskyrimą

JK (ir kai kuriose kitose šalyse) kalbėjomės su romų jaunimu ir NVO atstovais ir paprašėme užpildyti lentelę apie vaikų dalyvavimo apimtį, kokybę ir įtaką. Sužinojome apie bendruomenės istoriją, etniškumą, gyventojų skaičių, įsidarbinimo ir išsilavinimo galimybes, paslaugas, infrastruktūrą tose vietose, kur dirbome.

3.4. Darbas su žmonėmis, nepriklausančiais grupei

9 pav. Darbas su žmonėmis, nepriklausančiais grupei

Darbas su tėvais, kitais bendruomenės nariais ir politikos atstovais turi daug bendro su vaikų ir jaunuolių grupių pritraukimu. Jūsų grupė galbūt taip pat norėtų aptarti 9 paveiksle pateiktus klausimus.

7 lentelėje pateikiami bendruomenės narių dalyvavimo projekte pavyzdžiai.

Darbas su žmonėmis, kurie nepriklauso grupei

- ✓ Kas yra suinteresuoti asmenys?
- ✓ Kaip juos galėtume pritraukti?
- ✓ Kadangi dalyvavimas nėra vienkartinis, ar reikalingas valdymo komitetas ir pan.?
- ✓ Ar įtraukti asmenis nuo pradžios?
Ar tai svarbu?
- ✓ Jų požiūrio supratimas
- ✓ Mokymai vaikų dalyvavimo srityje

7 lentelė. Žmonių, nepriklausančių grupei, įtraukimas į veiklas

Ispanijoje Pere Closa fondas ne vienerius metus bendradarbiauja su bendruomene, politikais siekdamas, kad romų klausimas taptų matomas politikoje. Tai padėjo dirbant PEER projekte, nes jaunimo iniciatyvos svarstomos vietos politikų formuojant jaunimo politiką.

Prancūzijoje dirbant romų stovyklose lauke tėvai galėjo ateiti pažiūrėti, ką mes veikėme, dalyvauti veiklose, užduoti klausimų.

Jungtinėje Karalystėje viena grupė dirbo su tėvais ir bendruomenės žmonėmis, kad iš jų daugiau sužinotų apie išsilavinimą, kas vyksta bendruomenėje, taip pat dalijosi vieni su kitais savo patirtimi. Grupė, dirbanti su keliautojais, kūrė filmą apie išsilavinimą, kurį pristatė NVO organizuotame renginyje. Tai buvo puiki galimybė mūsų jaunuoliams miesto taryboje susitikti su specialistais, mokytojais, tarnautojais ir vaikų tarnybų darbuotojais. Tai suteikė jaunuoliams galimybę ne tik susitikti su žmonėmis, kurie priima sprendimus švietimo srityje, bet ir išsakyti savo nuomonę, pasidalinti savo mintimis, kaip, jų nuomone, situacija švietimo srityje galėtų būti gerinama. Buvo šaunu, kad romų jaunuoliai galėjo tiesiogiai pabendrauti ir išsakyti savo mintis specialistams, kurie priima sprendimus ir gali juos paveikti.

Kipre mokytojų indėlis buvo didžiulis, nes jie padėjo sukviesti vaikus, surinkti oficialių globėjų sutikimo formas, padėjo bendrauti su vaikais, kurių graikų kalbos žinios buvo labai ribotos, nes jie kalbėjo Gurbechte dialektu.

Lietuvoje vaikai dainavo romų dainas, šoko vietos bendruomenei, mokytojams, politikams Tolerancijos dienos renginyje Panevėžio G. Petkevičaitės-Bitės bibliotekoje. Romų vaikai taip pat apsilankė Šiaulių universitete, pabuvojo Centų kambaryje, Gamtos muziejuje, bibliotekoje.

3.5. Būdai, kaip išlaikyti žmones grupėje

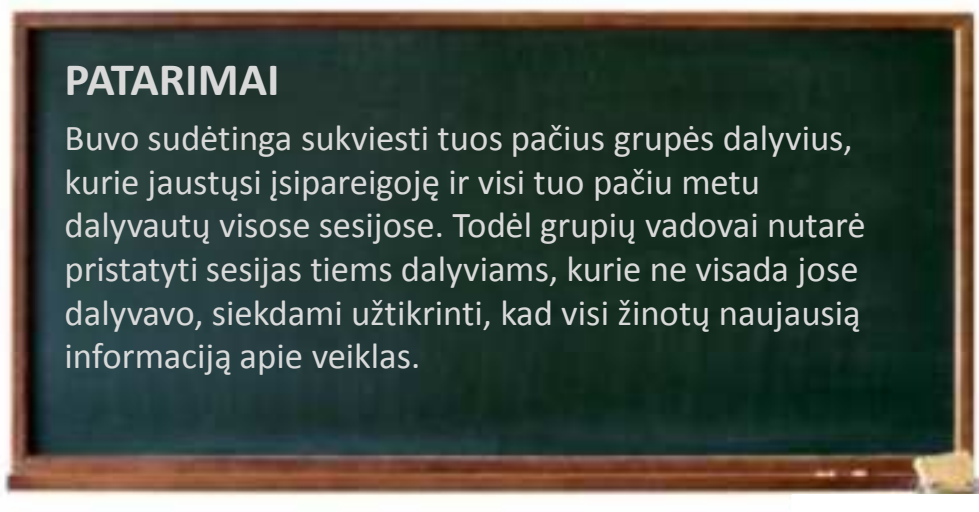

Vadovavimas grupei reiškia, kad visuomet reikia turėti planą ir visuomet būti pasirėngus jį keisti.

Visada turėkite planą B!

Geriausi būdai užtikrinti, kad vaikai susidomėtų ir įsitrauktų į veiklas, yra:

- ✓ Skatinti vaikus ir jaunuolius pasirinkti temą, kuri iš tiesų juos domina, ir ją analizuoti – tai galėtų būti jų laisvalaikio organizavimas, nereikia stengtis pakeisti valdžios politikos ar socialinio požiūrio.
- ✓ Stengtis, kad tai būtų linksma – 5 minučių pertraukėlė, skirta žaidimui, gali padėti vaikams susikaupti ir atlikti sudėtingesnes užduotis.
- ✓ Išsiaiškinti, kokios yra kliūtys, ir stengtis jas pašalinti – susitikti su vaikais jiems patogiose vietose, patogiu laiku, netgi jei fasilitatoriams reikėtų važiuoti į mokymų vietą ar dirbti iki vėlomos.
- ✓ Supažindinti grupių dalyvius tarpusavyje, kad jie galėtų skatinti vieni kitus ir padėti – puiku, kai fasilitatoriai gali asmeniškai vieni su kitais susitikti.
- ✓ Tęsti veiklas net jeigu vaikai nebedalyvauja – kartais vaikai sugrįžta į grupę arba prisijungia nauji dalyviai.
- ✓ Dirbti ten, kur gyvena vaikai (stovyklos, bendruomenės), – tai gali reikšti, jog reikės dirbti lauke, jeigu nėra bendruomenės patalpų.

PATARIMAI

Buvo sudėtinga sukviesti tuos pačius grupės dalyvius, kurie jaustųsi įsipareigoję ir visi tuo pačiu metu dalyvautų visose sesijose. Todėl grupių vadovai nutarė pristatyti sesijas tiems dalyviams, kurie ne visada jose dalyvavo, siekdami užtikrinti, kad visi žinotų naujausią informaciją apie veiklas.

Horder ir Davies (2012, p. 14) dirbant su romų vaikais parengtame mokymų vadove teigia:

Vienas iš geriausių būdų dirbant su vaikais yra glaudžiai bendradarbiauti su suaugusiaisiais, kurie gerai sutaria su vaikais. Keletas naudingų dalykų, kuriuos vertėtų prisiminti:

- a) *Puoselėkite vaikų ir jaunuolių, su kuriais dirbate, lūkesčius. Gali būti sudėtinga pakeisti požiūrį per trumpą laiką, o pokyčiai politikoje taip pat gali užtrukti.*

- b) Kartu aptarkite ir sukurkite abiem šalims priimtinas „darbo taisykles“, kad visi žinotų, ko yra tikimasi iš kiekvienos šalies.
- c) Stenkitės užtikrinti, kad vienos lyties grupėse būtų bent vienas tos lyties darbuotojas.
- d) Patartina mokėti kalbą, kurią kai kurie romai vartoja, pvz., „gorgė“, „gadje“ romų kalba reiškia „bet kas, kas nėra romas“.
- e) Dirbant bendruomenės patalpose padidėja galimybės pritraukti daugiau vaikų, kurie susidomėtų dalyvavimu projekte.

Netgi ten, kur bendruomenės neturi savo patalpų, kur bendruomenių centrai, kavinės buvo uždaryti, galima surasti būdų, kaip dirbti su vaikais jiems įprastoje bendruomenės aplinkoje. Pavyzdžiai pateikiami 8 lentelėje.

8 lentelė. Užsiėmimai lauke

Grupės užsiėmimų organizavimas lauke, gryname ore gali būti puiki alternatyva užsiėmimams patalpose. Tai puikus pasirinkimas, kai nėra glaudžių ryšių su NVO, kai bendruomenė neturi tinkamų patalpų, kai nepažįstamose uždaroje erdvėje gali būti jaučiamas diskomfortas. Prancūzijoje magiškojo šešeto sesijos, organizuotos lauke, geriausiai pavyko su 8–15 metų vaikais. Tačiau darbui gryname

ore reikalingos tam tikros priemonės. Žemiau pateikiamos rekomendacijos organizuojant sesijas lauke:

- Naudokite stalus, kurie yra parkuose, arba atsineškite sulankstomus stalus, lipnios juostos, kad galėtumėte priklijuoti popieriaus lapus prie stalo.
- Atsineškite virvę, ant kurios galėsite kabinti piešinius, savo darbo rezultatus.
- Fotografuokite visose sesijose, kad prisimintumėte, kas vyko sesijų metu. Nuotraukos taip pat padeda prisiminti, ką kiekviena grupė planuoja pasiekti.
- Dirbdami neformalioje aplinkoje nepamirškite nuolatos priminti sesijos tikslą, pabrėžti, kokios jos svarbios.

Sesijos turėtų vykti visada toje pačioje vietoje, tuo pačiu laiku, nes vaikai žino susitikimo vietą ir pripranta prie jos (pvz., prie prieglaudos, automobilinio furgono). Kartais reikia eiti iš namo į namą, iš furgono į furgoną, kad sukviestumėte vaikus į sesiją. Tai taip pat yra galimybė informuoti šeimas, bendruomenės narius apie numatomas veiklas sesijų metu ir gauti jų sutikimą.

Kai dirbame lauke, aplink yra daug kitų jaunesnių ar vyresnių žmonių. Kadangi šie žmonės vaikšto aplink, mums pasirodė svarbu juos taip pat įtraukti į grupės veiklas. Vaikams, jaunesniems negu 8 metai, įvairios kūrybinės veiklos pasirodė labai patrauklios ir linksmos, o jų metu natūraliai gimsta daug originalių idėjų. Šiek tiek pasistengus, būtų galima juos įtraukti į vyresnio amžiaus grupę arba suplanuoti veiklą jų amžiaus grupei. Vyresni vaikai daugiau kėlė sumaištį grupėje, nes jiems sesijos atrodė ta vieta, kur galima jaustis visiškai laisvai. Tuomet nusprendėme, kad plakatų rengimas juos galėtų įgalinti imtis kalbėtojo vaidmens. Plakatai, afišos gali būti kuriami naudojant

paprastus, aiškius klausimus: „Ar tu kovoji – kokie yra iššūkiai? Kas tave pykdo?“ Klausimai turi būti kuo paprastesni, kad atsakymai į juos būtų polemiški. Plakatai gali būti viešai kabinami, kai klausimas yra viešai matomas, atsakymų gali būti daugiau ir įvairių. Be to, vaikų viešai kabinami plakatai su klausimais parodo, kad vaikų nuomonė yra vertinama ir gerbiama.

Papildoma informacija:

http://www.paroles-partagees.org/le_porteur_de_paroles_277.php

Nuotraukos šaltinis: <http://www.piedsdanslepaf.org/2014/06/porteur-de-paroles/>

Labai svarbu lankstumas ir kūrybiškumas dirbant tiek patalpose, tiek lauke, ypač kai dirbama su žmonėmis, kurie turėjo sunkumų arba visai neturi patirties formaliojo švietimo srityje. Būti kūrybiškam reiškia naudoti žaidimus, meną / lipdymą, dramą / poeziją, muziką ir technologijas. Reikia stengtis padėti žmonėms atsipalaiduoti, paskatinti dalyvauti veiklose ir išmėginti įvairius dalykus, kalbėti apie idėjas, apie kurias jiems būtų sunku parašyti arba pasakyti, kurti santykius grupėse.

Kai kuriose grupėse darėme 10 minučių pertraukėles, kurių metu žaidėme judriuosius žaidimus.

Būti lanksčiam reiškia reaguoti, ką sako grupė ir kiekvienas grupės narys, ko jie nori, atkreipti dėmesį, kurios veiklos sėkmingos ir patinka dalyviams, mokytis iš nepasisekusių veiklų. Apžvelgdami grupės darbą kiekvienos sesijos pabaigoje galite puikiai matyti, kurios veiklos ir kokie metodai tinka konkrečiai grupei, kad kiekvienas dalyvis jaustųsi gerai.

4 skyriuje pateikiame daug įvairių dalyvavimo veiklose, kurios buvo naudotos PEER grupėse, pavyzdžių.

4. Planų įgyvendinimas

Šiame skyriuje sužinosite:

**Planavimas ir
susipažinimas**

**Idėjos, kaip
apgalvoti ir
pasirinkti aktualią
temą ir suplanuoti
pokyčius**

**Darbo ryšių ir
palankaus
mikroklimato
kūrimas su
žmonėmis,
nepriklausančiais
grupei**

Veiklos žingsniai

- ✓ Veiklos lentelė
- ✓ Žinojimas, kas gali padėti

4.1. Sesijų planavimas

Kai turite idėją, su kuo dirbsite ir kur dirbsite, kitas žingsnis yra planavimas, kaip dirbsite su savo grupėmis. Reikia apgalvoti tikslus, kurių sieksite kiekvienos sesijos metu, suplanuoti veiklas, kuriomis sieksite užsibrėžtų tikslų. 9 lentelėje pateikiame pavyzdį iš Italijos.

9 lentelė. Grupės programos pavyzdys

Šiame pavyzdyje pateikiamos veiklos, kuriose dalyvavo Florencijoje gyvenantys 12–21 metų jaunuoliai. Grupėje buvo 17–18 dalyvių. Grupė susitikdavo bibliotekoje. Kiekviename susitikime dalyvaudavo po 2 romų fasilitatorius (1 vyras ir 1 moteris), abu gyvenantys stovykloje.

Pirmoji sesija

Pirmojo susitikimo tikslai buvo pristatyti projektą ir padėti vaikams / jaunuoliams grupėje susipažinti. Pirmojo susitikimo programa:

- Pristatyti biblioteką;
- Pristatyti PEER projektą;
- „Ledlaužiai“: a) pokalbis porose ir b) lipnių lapelių klijavimas draugams užrašius komplimentą;
- Pertrauka – užkandžiai (itališkas ir romų maistas);
- Sutinku / Nesutinku (grupės narių atsistojimas vienoje ar kitoje įsivaizduojamos linijos pusėje sutinkant arba nesutinkant su įvairiais teiginiais);
- Klausimai dalyviams: kodėl atėjai čia? Kokios temos domina?

Antroji sesija

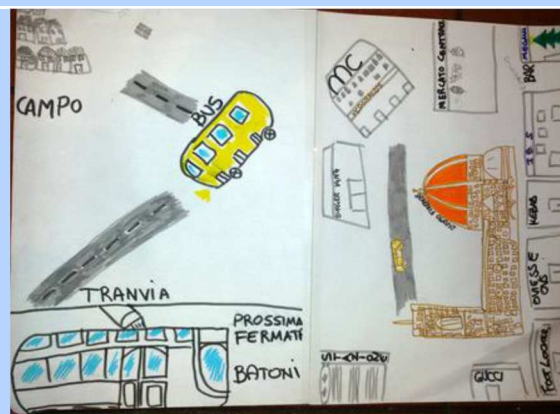
Antrojo susitikimo tikslai – identifikuoti temas ir pradėti aptarti jas.

- „Ledlaužiai“; vardai ir būdvardžiai;
- Darbas grupėse naudojant plakatus, kurie buvo padaryti praeitą sesiją identifikuojant pagrindines temas;
- Pertrauka – užkandžiai;
- Darbas trijose grupėse, pasirinkus tris temas, susijusias su stovykla.

Trečioji sesija

Trečiojo susitikimo tikslai buvo peržiūrėti paskutines sesijas, analizuoti santykį su miestu ir problemas, su kuriomis susiduriama už stovyklos ribų.

- Peržiūrėti praėjusių sesijų plakatus;
- Pertrauka – užkandžiai;
- Bendruomenės žemėlapių sudarymas (žr. 4.3).

Ketvirtoji sesija

Pagrindinis sesijos tikslas – identifikuoti aktualius klausimus analizuojant žemėlapi ir pasiruošti susitikimui su vietinio rajono vadovu.

- Apžvelgti praeitos sesijos metu sudarytą žemėlapi;
- Apšilimas;
- Tolesnės žemėlapio analizavimo veiklos (dalyviai buvo suskirstyti į 4 grupes, jie gavo Florencijos žemėlapi, kuriame klijo lipnius lapelius nurodydami, kas tam tikrose vietose nepatinka ir ko, jų nuomone, trūksta bendruomenėje);
- Pertrauka – užkandžiai;
- Baigti analizuoti žemėlapi ir pasiruošti susitikimui su vietinio rajono vadovu.

Penktoji sesija

Sesijos tikslas – supažindinti rajono vadovą su pagrindiniais klausimais, kuriuos identifikavo grupė.

- Apžvelgti praėjusios sesijos veiklas ir žemėlapi;
- Pertrauka – užkandžiai;
- Susitikimas su rajono vadovu. Vaikai / jaunuoliai pristatė veiklas vadovui ir aptarė pagrindines bendruomenės ir jų gyvenimo problemas. Ypatingą dėmesį vaikai skyrė gyvenimo romų stovykloje sunkumams.

Šeštoji sesija

Paskutinės sesijos tikslas – apžvelgti procesą ir identifikuoti klausimus ir prioritetus būsimai grupei.

- Visų sesijų apžvalga;
- Susitikimo su vietinio rajono vadovu aptarimas;
- Pertrauka – užkandžiai;
- Prioritetų identifikavimas kitiems metams.

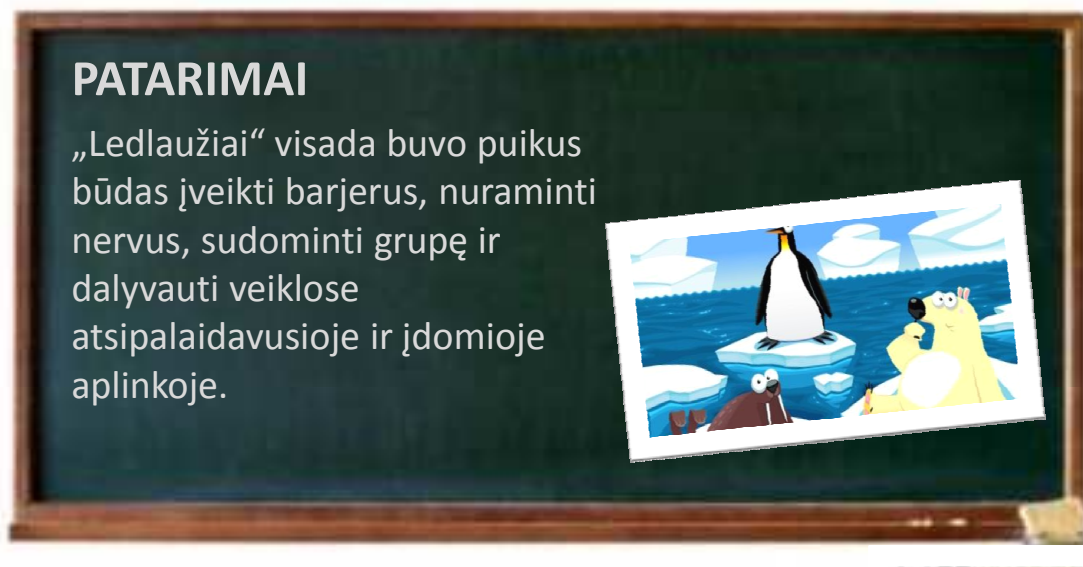
PATARIMAI

Atsiminkite!

Nors labai svarbu turėti planą ir suformuluoti tikslus kiekvienai sesijai, taip pat svarbu būti lankstiems ir keistis.

Mes mokomės, kai planai keičiasi!

4.2. Apšilimas, susipažinimas, grupės stiprinimas

10 paveiksle pateikiami enerdžaizerių² pavyzdžiai:

a) Objektai / daiktai

Dalyviai atsineša jiems svarbų daiktą į sesiją. Dalyviai suskirstomi į mažesnes grupes. Fasilitatorius paima vieną daiktą, kurį atsinešė vienas iš dalyvių, ir paklausia, kam šis daiktas priklauso ir kokia jo reikšmė. Asmuo, kurio daiktą buvo paėmęs, daro tą patį ir taip, kol visi dalyviai prisistato, pristato savo daiktus, jų reikšmę ir pasako, kodėl jis toks jiems svarbus [Jill@Article12.org].

10 pav. Ką vertėtų apsvarstyti naudojant enerdžaizerius

² Enerdžaizeriai (angl. *energisers*) – žaidimai, priverčiantys dalyvius prasijudinti, suteikiantys daugiau energijos.

Ką verta aptarti prieš naudojant enerdžaizerius?

- ✓ Naudokite enerdžaizerius, kai dalyviai atrodo apsnūdę, pavargę, arba norėdami atkreipti dėmesį, padaryti pertrauką.
- ✓ Pasirinkite žaidimus, kurie tikėtų vietiniame kontekste – atidžiai apgalvokite, ko siekiate – ar norite suteikti energijos, ar siekiate didesnio susikaupimo.
- ✓ Pasirinkite žaidimus, kuriuose visi gali dalyvauti, atkreipdami dėmesį į grupės poreikius ir aplinkybes (sutrikimai, raštingumas, žodynas, koncentruokitės į bendrą patirtį, ne išskirtines veiklas, kurių kiti dalyviai gali nežinoti).
- ✓ Stenkitės užtikrinti grupės saugumą, ypač bėgiojant – įsitikinkite, kad yra pakankamai erdvės, švarios grindys.
- ✓ Stenkitės nenaudoti konkurencinių žaidimų – skatinkite komandos formavimą.
- ✓ Keiskite veiklų pobūdį, kad kiekvienas dalyvis būtų įtraukiamas.

Adaptuota iš: International HIV/AIDS Alliance, 2002, p. 3

b) Vardai ir klausimai

Dalyviai perduoda kamuolį vienas kitam, asmuo gavęs kamuolį pasako savo vardą. Perduodami kamuolį antrą kartą, turite pasakyti asmens, sėdinčio jūsų dešinėje, vardą. Sugalvokite klausimą (mes naudojome paprastus klausimus, tokius kaip: mėgstamiausia spalva, brolių, seserų skaičius, pomėgiai). Pirmą kartą gavę kamuolį, turite pasakyti savo atsakymą, o gavę kamuolį antrą kartą, pasakyti atsakymą žmogaus, kuris sėdi jums iš dešinės.

c) Sutinku / nesutinku

Paprašykite dalyvių įsivaizduoti ant grindų nubrėžtą liniją, kurios viename gale parašyta „sutinku“, kitame – „nesutinku“, [o per vidurį – neturiu nuomonės]. Fasilitatoriai skaito klausimus ir skatina dalyvius atsistoti prie įsivaizduojamos linijos toje pusėje, kuri atitinka jų požiūrį. Pirmiausia klauskite lengvų / juokingų klausimų, po to galite užduoti rimtesnių klausimų apie darbą. Fasilitatoriai turi skatinti diskusiją žaidimo metu, kad užtikrintų, jog visi dalyviai turėtų galimybę pasidalinti mintimis grupėje [Jill@Article12.org].

d) Kuris labiau patinka

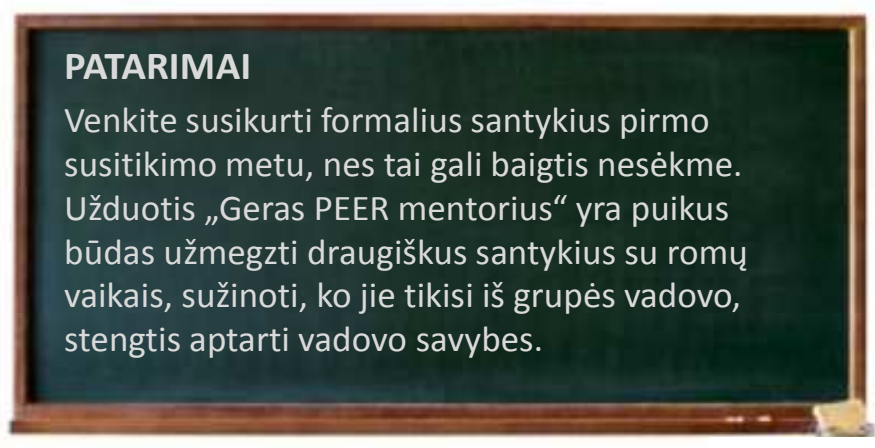
Parašykite 1 ir 2 ant atskirų popieriaus lapų ir padėkite juos skirtinguose kambario kampuose. Visi stovi kambario viduryje, o fasilitatorius klausia, kuris labiau patinka 1 (pvz., šokoladas) ar 2 (pvz., daržovės). Kai dalyviai atsistoja prie pasirinkto skaičiaus, galite klausti, kodėl toks pasirinkimas.

Žemiau pateikiami pasirinkimai, naudoti vienos iš PEER grupių.			
Kurį pasirinktumėte ...			
1	ar	2	
Apsilankyti pas gydytoją		Apsilankyti pas odontologą	
Matematika		Anglų kalba	
Sniegas		Lietus	
Geras dainininkas		Geras šokėjas	

Gerais atrodantis, bet kvailas	Negražus, bet protingas	Medžioti	Žvejoti
Boksas	Futbolas	Populiarumas	Išmintis
„Adidas“	„Nike“	Gyventi namelyje ant ratų	Gyventi name
Aukštakulniai	Sportiniai bateliai		

e) Susitarimas

Grupės dalyvių prašoma prisiminti geriausią situaciją, kurią jie yra išgyvenę, ir ją papasakoti. Po to fasilitatoriai klausia kiekvieno dalyvio pasakyti vieną ar du dalykus apie tai, kaip reikėtų dirbti šioje PEER grupėje, norint pasiekti gerų rezultatų. Fasilitatorius turėtų paminėti „pagrindines taisykles“, kurios būtinos grupės saugumui arba kurios atitiktų organizacijos reikalavimus.

f) Geras PEER mentorius

Paprašykite vieno dalyvio atsigulti ant grindų, kad kiti dalyviai galėtų sukurti jo siluetą ant didelio popieriaus lapo. Ant popieriaus paprašykite visų grupės dalyvių surašyti savybes, kurias turėtų turėti geras mentorius. Toks mentorius, kokio jie norėtų, kad jūs taptumėte kaip grupės fasilitatorius. Jiems rašant įvairius dalykus, pasakykite, kad tai atliksite jūs. Jeigu jie prašo dalykų, kurių negalėsite atlikti, paaiškinkite kodėl. Padėkite dalyviams paaiškindami, kokias turite atsakomybes, pavyzdžiui, užtikrinti dalyvių saugumą arba įtraukti visus dalyvius į veiklą.

g) Reporteriai

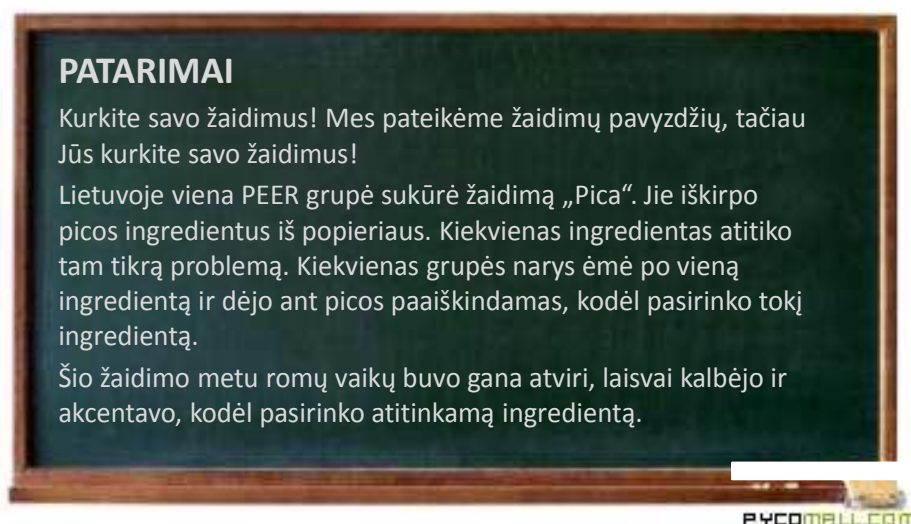
Dalyviai poromis klausinėja vieni kitų, atsakymus pristato grupei. Tai gali būti naudojama susipažįstant, pavyzdžiui – dalyvio vardas, kodėl dalyvauja projekte, iš kur jis, ką mėgsta veikti, vienas dalykas, kurio niekas nežino, ir pan.

h) Istorijos pasakojimas (daugiau žaidimų galima rasti)

Grupės lyderis pradeda pasakoti istoriją ir baigia sakinį žodžiu „staiga“. Kitas dalyvis turi tęsti istoriją ir savo sakinį taip pat baigti žodžiu „staiga“. Istorija pasakojama tol, kol kiekvienas dalyvis pasako po sakinį. Istorija tampa linksma, nes kiekvienas dalyvis prideda po sakinį. Įrašykite ją ir leiskite dalyviams pasiklausyti. Pavyzdžiui, „Vakar, kai buvau zoologijos sode, ėjau pro dramblio narvą ir staiga...“

4.3. Klausimų identifikavimas

Per žaidimus dalyviai gali identifikuoti jiems rūpimus klausimus, bandyti juos analizuoti ir spręsti. „Gelbėjime vaikus“ turi daug priemonių, kurias naudoja konfliktinėse situacijose ir kurias galima naudoti PEER projekto veiklose . Šiame skyriuje pateiksime naudingiausių žaidimų ir užduočių pavyzdžius.

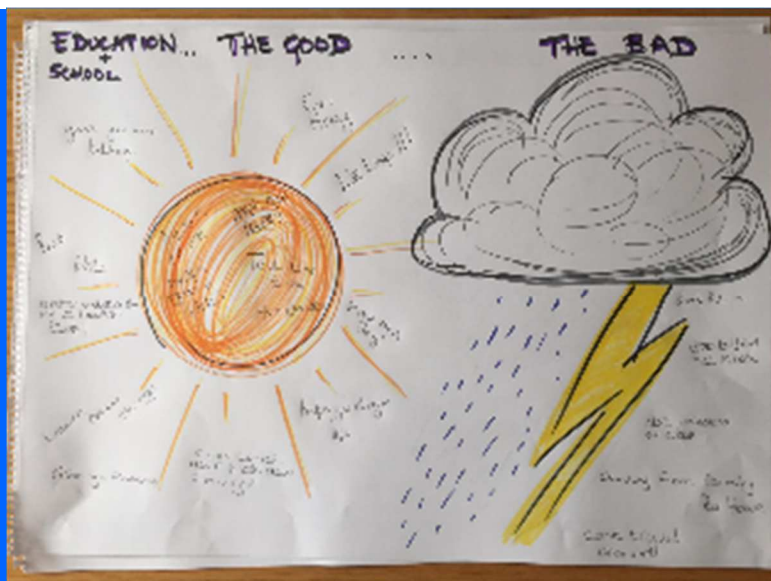

a) Bendruomenės žemėlapis analizavimas:

Tai buvo mūsų populiariausias užsiėmimas, kuris pavykdavo įvairiose situacijose ir su visomis amžiaus grupėmis. Dalyviai suskirstomi į mažesnes grupes, piešia savo bendruomenės žemėlapi, pavaizduodami visas paslaugas, namus, parduotuves, vietas, kur galima pavalgyti, žymias vietas ir pan. Po to dalyviai ant rožinių lapelių užrašo bendruomenėje patinkančius dalykus ir klijuoja ant žemėlapiu. Ant žalių lipnių lapelių rašomi dalykai, kurie nepatinka, kurių trūksta bendruomenėje, ir taip pat klijuojami ant žemėlapiu. Diskutuojama grupėje ir dalyviai išsako savo nuomonę apie stiprybes ir iššūkius: kiekvienas dalyvis yra prašomas papasakoti teigiamą patirtį, susijusią su tam tikra vieta bendruomenėje, kurią jie nurodė žemėlapyje, ir pasakyti, kaip tai padėjo jam pasijusti laimingam, saugiam savo bendruomenėje. Po kiekvieno pavyzdžio fasilitatorius paklausia grupės dalyvių, ar turi su minėta tema susijusių iššūkių. Jei taip, apie tai diskutuojama grupėje, jeigu ne, aptariamas kitas klausimas. Diskusijos grupėje metu išsiaiškinama, ko galima išmokti iš teigiamos patirties sudėtingoje situacijoje. Pabaigoje visi grupės nariai būna išklausę vieni kitus ir išgirde teigiamų ir neigiamų bendruomenės gyvenimo pavyzdžių (@Article12).

10 lentelė. Veiklos, kurias PEER grupės naudojo savo užsiėmimuose

Kipre grupė naudojosi mokymų vadove pateiktų užduočių pavyzdžiais, tokiais kaip *žemėlapių kūrimas* ir *oro balionas*. Šios užduotys įkvėpė vaikus kurti savo užduotis, pavyzdžiui, naudodant saulės ir debesų iliustracijas demonstruoti savo teigiamą arba neigiamą požiūrį į analizuojamą klausimą. Tokiu būdu jie dalyvavo diskusijose ir konstruktyviuose debatuose.

Aplinkos žemėlapių kūrimas

Vaikai buvo padalinti į tris grupes. Jie turėjo sukurti savo aplinkos žemėlapi, pavaizduodami svarbias vietas. Vaikai gavo didelį popieriaus lapą, rašiklius, iliustracijas (mokykla, namai, paplūdimys, žaidimų aikštelė, bažnyčia) ir paveikslėlius su emocijas parodančiais veidais (laimingas, liūdnas, piktas), kad galėtų išreikšti savo jausmus atitinkamai geografinėi zonai. Vienas grupės atstovas pristatė žemėlapi ir paaiškino pasirinkimus.

b) Tortas

Kiekvienas iš mūsų turime norus, troškimus, savo malonumus ir norime parodyti laimingas akimirkas, o kartais norime kažką pakeisti. Ant torto gabalėlio formos popieriaus kiekvienas dalyvis turi pabaigti sakinius: „Aš noriu...“, „Kasdien esu laimingas, nes...“, „Pati gražiausia diena mano gyvenime buvo, kai...“.

Magiškas šėšetas – romų jaunimo dalyvavimas veiklose ir mokymosi patirtys

Mokymų vadovas

„Savo aplinkoje aš pakeisčiau...“ Grupės dalyviai dalijosi savo tortu ir aptarė atsakymus. Ši veikla buvo naudojama Rumunijoje: Užduotis „Tortas“ mums padėjo suprasti, ką dalyviai galvoja apie juos supantį pasaulį ir apie save. Tai buvo tarsi atskaitos taškas, nuo kurio galėjome pradėti aptarinėti problemas ir diskutuoti, kaip galėtume jas spręsti, kaip problemą pakeisti į kažką gero.

c) Milžiniška dėlionė

Kiekvienas grupės narys gavo popierinės dėlionės detalę, ant kurios užrašė temą, kuri jam atrodė svarbi. Visas dėlionės detales surinkome ir sudėliojome dėlionę. Tokiu būdu mes sužinojome, kas rūpi grupės nariams. Dalyviai įsitikino, kad nors jie visi yra skirtingi, susirinkę iš įvairių vietų, turintys skirtingas patirtis, jie visi mato panašias problemas, tai sustiprina grupę. Ši užduotis mums padėjo pasirinkti problemą, kuri svarbi visai grupei. Kita šios užduoties versija – naudoti marškinėlius vietoj dėlionės detalių.

d) Pasivaikščiojimas

Mažomis grupelėmis pasivaikščiokite po miestą, bendruomenės namus, mokyklą. Vaikščiodami fotografuokite arba filmuokite svarbias vietas. Pasistenkite pasivaikščiojimą pradėti ir baigti tose vietose, kuriose visi jaučiatės gerbiami.

Eidami savęs paklauskite:

- ✓ Ar mane čia gerbia?
 - ✓ Ar mano teisės čia gerbiamos?
 - ✓ Kur ir kas man padeda pasijusti gerbiamam?
 - ✓ Kas turi čia pasikeisti, kad jausčiausi gerbiamas?
- [@O_Lark @TravellingAhead]

e) Oro baliono žaidimas

Paprašykite grupės nupiešti oro balioną. Balionas turi būti ganėtinai didelis, kad ant jo galėtų rašyti, su krepšiu ir virvėmis, laikančiomis jį ant žemės, o saulė danguje ir vėjas, kuris balioną neštų. Ant saulės parašykite temą, kurią vaikai norėtų analizuoti. Ant krepšio vaikai turėtų užrašyti arba nupiešti žmones, kurie turėtų dirbti kartu, kad padėtų vaikams ir jų šeimoms, gyvenančioms bendruomenėje. Ant virvių užrašykite apribojimus, kurie neleidžia balionui pakilti. Su kokiais iššūkiais susiduriate ir kokių naujų iššūkių galima tikėtis? Ant baliono rašykite viską, ko reikia balionui, kad jis pakiltų ir skristų, kad pavyktų pagerinti situaciją vaikams ir jų tėvams. Kai balionas bus nupieštas, naudokite jį diskusijos metu planuodami savo tikslus ir aptardami priemonės jiems pasiekti.

f) Fotografijos balsas

Airijoje trys grupės 10–12 metų amžiaus keliautojų vaikų iš dviejų pradinių mokyklų (25 vaikai) dalyvavo bandomosiose PEER projekto veiklose. Šių veiklų metu kiekvienas vaikas gavo vienkartinį fotoaparatai ir jų paprašė fotografuoti gerus, teigiamus gyvenimo momentus, kai jie jaučiasi laimingi, ir neigiamus dalykus, kurie juos liūdina ir kuriuos jie norėtų pakeisti. Sugalvojome ir užrašėme pagrindines fotografavimo taisykles. Vaikai fotografavo vieną savaitgalį. Iš viso gavome daugiau kaip 500 nuotraukų. Dirbome su kiekvienu vaiku individualiai, kad peržiūrėtume visas nuotraukas, ir atrinkome 5 nuotraukas, kuriose užfiksuoti teigiami dalykai, ir 5 nuotraukas, kuriose vaikai norėtų kažką pakeisti. Savo patirtimi vaikai dalijosi grupėje. Vėliau vaikai naudojo šias nuotraukas pasakodami savo patirtis, ruošdami plakatai jų pasirinktoms temoms.

g) Gyvenimo patirties upė

Šis metodas padeda vizualiai užfiksuoti (jaunų) žmonių patirtis ir užtikrinti, kad šios patirtys ir požiūriai yra suprantami realaus gyvenimo kontekste. Geriausia naudoti šią vizualinę naratyvinę priemonę individualaus pokalbio metu.

Reikalingos priemonės: didelis popieriaus lapas, spalvoti rašikliai.

Pokalbyje dalyvauja tyrėjas ir jaunuolis. Tyrėjas gali klausti apie dabartinę situaciją (pvz., apie alternatyvią priežiūrą) ir kaip jaunuolis jaučiasi dabartinėje situacijoje. Jaunuolis gali užrašinėti šią informaciją ant popieriaus. Tyrėjas vėliau gali paklausti, kodėl jaunuolis yra

prižiūrimas, o jaunuolis savo ruožtu užrašo „patirties upėje“ savo jausmus, išgyvenimus. Pavyzdžiui, jis gali pasakyti, kad jo mama turėjo elgesio problemų. Tyrėjas gali plačiau analizuoti šias priežastis klausdamas, kada tai nutiko, nuo ko viskas prasidėjo, ieškodamas priežasčių. Procesas plėtojasi tyrėjui nuolat klausinėjant ir bandant išsiaiškinti dabartinės situacijos priežastis.

Ką daryti, jeigu jaunuolis nenori nieko rašyti ant popieriaus lapo?

Tai nutinka gana dažnai, nes jaunuoliai yra labiau linkę pasakoti savo istorijas, o ne užrašinėti jas. Tokiu atveju tyrėjas gali klausinėti jaunuolį ir informaciją užrašinėti pats. Užfiksavus istorijos pradžią (upės pradžią), kuri gali būti, kai jaunuolis gimė, ar nuo tam tikro amžiaus, kai prasidėjo pirmieji sunkumai, atsirado problema. Svarbu „patirties upėje“ fiksuoti emocijas, pavyzdžiui, naudoti linksmus, liūdnus, piktus veidų simbolius.

Tyrėjo arba fasilitatoriaus vaidmuo yra paskatinti jaunuolį papasakoti savo istoriją užduodant atvirus klausimus, tokius kaip: papasakok daugiau, kodėl taip nutiko, kaip tu tada jauteisi ir pan. Šis metodas naudingas, nes padeda jaunuoliui apmąstyti situaciją ir suvokti ją holistiškai. Tyrėjui naudinga paprašyti jaunuolio apmąstyti visą gyvenimo patirties upę užduodant klausimus: „Kaip jautiesi po tiek laiko grįždamas mintimis prie šios patirties?“ arba „Kaip manai, kas padėjo tau tapti tuo, kuo esi šiandien?“, arba „Jeigu tu būtum padėjęs kitam asmeniui šios kelionės pradžioje, ką tu būtum daręs, kad padėtum arba kažką pakeistum?“ (žr. Percy-Smith ir Walsh, 2006).

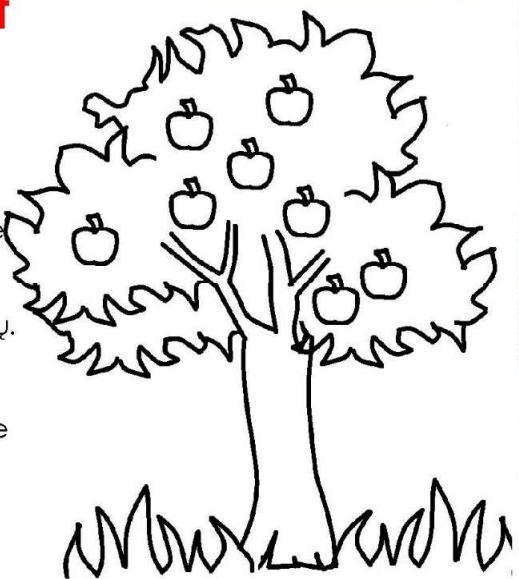
4.4. Pasirinkimas ir apžvalga

Žemiau pateikiamuose pavyzdžiuose naudojama vizualizacija ir judesiai, siekiant išskirti prioritetus, apmąstyti ir priimti sprendimus.

a) Žemai kabantys vaisiai

Vaisiai ant medžio

- Užrašykite situacijas, kurias norėtumėte išbandyti ir pakeisti savo bendruomenėje nuo greičiausiai įgyvendinamų iki sunkiau įgyvendinamų.
- Lengviausiai pasiekiamus sprendimus sudėliokite medžio apačioje. Sunkiau pasiekiamus sprendimus – medžio viršuje.

b) Taip, ne, galbūt

Išdėliokite kilimėlius kambaryje, ant kurių būtų užrašyta „taip“, „ne“, „galbūt“. Klausinėkite vaikų įvairių uždarų klausimų, po to paprašykite jų pačių užduoti klausimus su veiklą / temą pasiūlymais. Paprašykite jų nueiti ir atsistoti prie kilimėlio, atspindinčio jų pasirinkimą. Greitai užfiksukite, kaip vaikai sustoję kambaryje, o po to su įsivaizduojamu (arba tikru) mikrofonu klausinėkite jų nuomonės. Užrašykite vaikų nuomonę ir pakabinkite ją visiems matomoje vietoje (Burton, Stephens ir Dow, 2010, p. 108).

c) Balsavimas

Norėdami suskirstyti grupėje išsakytas mintis prioritetine tvarka, naudokitės tuo, ką jie sukūrė, arba užrašykite idėjas ant atskirų kortelių. Išdėliokite korteles kambaryje ir kiekvienam vaikui duokite tris lipnius lapelius. Paprašykite vaikų balsuoti už tris, jų nuomone, svarbiausius aspektus, kuriuos norėtų toliau analizuoti. Po to aptarkite visi grupėje pačius populiariausius pasirinkimus.

Galite naudoti daug įvairių žaidimų ir užduočių siekdami kaip galima detaliau išsiaiškinti rūpimą klausimą / temą. Kartais yra naudingiau naudoti fizinį ar vaizdinį reitingavimą prieš pradedant diskusiją. Pavyzdžiui:

d) Diskusijos linija

Fasilitatorius nubrėžia liniją, kurios viename gale stovi dalyviai, kurie sutinka su teiginiu, kitame gale, kurie visiškai nesutinka. Fasilitatorius paaiškina, kaip dalyviai turi sustoti prie linijos. Jis skaito klausimus iš praeitos sesijos. Dalyvių paprašoma pasirinkti, kur atsistoti,

ir paaiškinti, kodėl ten atsistojo. Ši užduotis gali virsti į diskusiją, kurios metu dalyviai bandytų išsiaiškinti, kaip suvienyti grupę arba suprasti, kodėl žmonės turi skirtingus prioritetus.

11 lentelė. Pavyzdžiai, kaip PEER grupės išskyrė prioritetus ir priėmė sprendimus

KUR MES STOVIME?

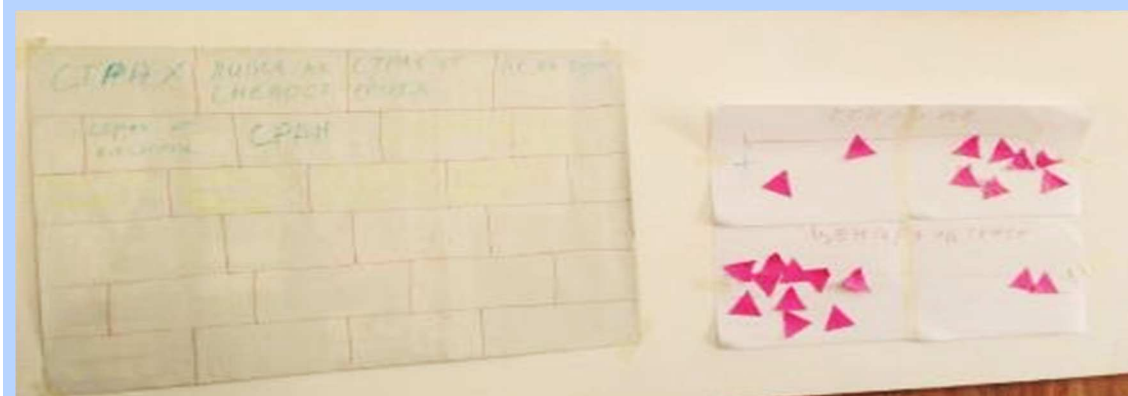
Anglijoje jaunieji fasilitatoriai naudojo šį žaidimą dirbdami su didele 25 asmenų grupe. Jiems tai labai patiko, nes dalyviai be žodžių galėjo parodyti, ką jie galvoja. Tai taip pat padėjo dalyviams apibendrinti jų idėjas.

Pabaigoje dalyviai pasirinko keturias problemines temas, nes jiems buvo sudėtinga pasirinkti vieną temą. Diskusijos linija padėjo jiems susiskirstyti į komandas ir analizuoti skirtingas temas.

Kliūčių siena

Žemiau pateiktas paveikslėlis iš Bulgarijos, kur dirbome su trylikos 12 metų mergaičių grupe. Paveikslėlyje matote „Kliūčių sieną“. Kartu su „Gyvenimo jūra“ rašydamos svarbiausias kliūtis ant sienos, mergaitės galėjo lengviau identifikuoti, aptarti ir išskirti prioritetines kliūtis, jaustis labiau įtrauktoms į veiklą, geriau jaustis mieste, kuriame gyvena.

Šie pratimai padėjo ne tik įvardyti ir suskirstyti kliūtis, bet taip pat atvėrė erdvę jauniems žmonėms pasidalinti jautriomis temomis, nes kai kurie aspektai, kuriuos užrašė ant plytų sienos, buvo jų pačių išgyvenimai, jausmai, dėl kurių jie negalėjo aktyviai dalyvauti visuomenės veikloje (pavyzdžiui, baimė, gėda).

e) Minčių lietus

Trumpai priminkite grupei, ką veikėte praėjusią savaitę, paskatinkite dalyvius papasakoti visiems grupės nariams, ką jie matė, ką veikė, kokie jausmai juos buvo apėmę, ką išgirdo. Jeigu turite įrašų arba fotografijų, kuriuose pavaizduota jūsų veikla, peržiūrėkite šią medžiagą kartu. Po to mažose grupelėse paprašykite grupės narių ant lipnių lapelių užrašyti, ko jie išmoko sesijos metu: sunkumus, apie kuriuos jie sužinojo, tegul užrašo ant mėlynų arba žalių lapelių; geras idėjas, kurios gali padėti įgyvendinti pokyčius, ant morkinės spalvos lapelių; kitą informaciją – ant baltų lapelių. Paprašykite grupelių pasidalinti savo idėjomis grupėje ir kartu sukurkite kolažą, kuriame saulė pasirodytų pro audros debesis.

„SAULĖ PRO AUDROS DEBESIS“

Naudodamasi pateiktomis idėjomis, grupė Kipre sukūrė savo apibendrinimo metodą. Jie padalijo vaikus į tris grupes (kiekvienoje grupėje po 5–6 vaikus), kalbėjo apie vietas, kurias vaikai identifikavo ankstesnėse sesijose, ir jausmus, kuriuos parodė naudodami emocijų šypsėnėles. Mokykla, gatvė, namai dažniausiai asocijavosi su liūdesio ir pykčio jausmais. Kiekviena grupė pasirinko vieną iš minėtų vietų ir naudodami lipnius lapelius analizavo kliūtis ir išskirtų problemų sprendimo galimybes. Naudodami idėjų lietaus metodą vaikai užrašė visus galimus sprendimus ant lapelių ir suklijavo juos ant nupieštos saulės. Kiekvienoje grupėje fasilitatoriai moderavo diskusijas. Vėliau grupės atstovas pristatė piešinį ir grupės pasirinkimus.

f) Visi, kas pritaria... keičia vietą!

Šis žaidimas panašus į *muzikines kėdes*³ (žaidimo „Kur pučia vėjas“ adaptuota forma). Tai gali padėti grupei išgirsti ir pamatyti vieniems kitų idėjas judant. Šį žaidimą galite žaisti ir dėl įdomumo. Visi susėskite į ratą, vienas dalyvis atsistoja į vidurį. Išimkite vieną kėdę. Trumpai paaiškinkite, apie ką grupėje diskutuosite, pvz., apie prioritetus, ką norėtumėte pakeisti, apie sprendimus, kurie, jūsų nuomone, pavyktų, taip pat galima aptarti, kokie žmonės galėtų jums padėti įgyvendinti pokyčius, ką norėtumėte atlikti.

Stovintysis viduryje sako: „**Visi, kurie pritaria... [ir pasako teiginį, kuriam dalyviai gali pritarti arba ne]...keičia vietą!**“ Pritariantieji pakeičia vietą. Pavyzdžiui, „Visi, kurie pritaria, kad mokykloje maistas turi būti geresnis, **keičia vietą!**“ Dalyvis, stovintis viduryje, pasako savo nuomonę ir žaidimas tęsiasi. SVARBU – jeigu kažkas nejaukiausiai jaučiasi stovėdamas viduryje, paprašykite, kad savanoris užimtų jo vietą.

4.5. Temos tyrimas

Kai kurios PEER grupės pasirinko tyrimą kaip priemonę išsiaiškinti kitų jaunuolių patirtis jiems rūpimu klausimu.

Tai, ką mes padarėme:

- Vaikštinėjome ir kalbinome žmones;

³ Žaidimą galite žaisti lauke su parašiotu, drobe ar brezentu. Visi žaidėjai laiko drobės / brezento kraštą, po to jį mesteli į viršų ir lenda po juo. Paskutinis žaidėjas, laikantis drobę, užima žaidimo vedėjo poziciją.

- Žmonėms išdalijome anketas, kad jas užpildytų;
- Filmavome pažįstamus žmones, kuriuos kalbinome;
- Kalbėjome su kitais jaunuoliais per *Skype*.

Išskyrėme penkis aspektus, kuriuos reikėtų aptarti prieš pradedant tyrimą:

1. Ką kalbinti?

Mes kalbinome:

- Vaikus ir jaunos žmones,
- Tėvus ir bendruomenės narius,
- Socialinius darbuotojus ir organizacijų atstovus,
- Žmones, priimančius sprendimus.

Pagalvokite, kaip susisiekti su šiais žmonėmis ir kieno leidimą turite gauti.

2. Kokią informaciją suteikti?

Mes papasakojome žmonėms apie:

- Kas mes esame, savo tyrimo tikslus ir kaip panaudosime jų idėjas.
- Jų sutikimą dalyvauti pokalbiuose ir kad jie bet kada gali nuspręsti nebedalyvauti.
- Kaip mes juos apsaugosime – visi atsakymai bus konfidencialūs, jeigu kažkas pasijus nesaugiai, informuosime atitinkamus žmones.

Pirmiausia pateikite informaciją, po to gaukite sutikimą.

3. Kokius klausimus užduoti?

Mes klausinėjome apie:

- patirtis,
- iššūkius, su kuriais susiduria,
- sprendimus arba patarimus.

Pirmiausia pabandykite paklausti grupės narių ir pasirinkite tuos klausimus, į kuriuos gavote detalius atsakymus.

4. Kaip paklausti?

Mes prašėme žmonių:

- Pasikalbėti individualiai, su draugu ar grupėje.
- Pasidalinti savo idėjomis kalbant, piešiant, rašant ar žaidžiant žaidimus.
- Susitikti individualiai arba virtualioje erdvėje.

Patartume klausti žmonių apie juos pačius, jų teigiamus išgyvenimus, kad nesukeltumėte neigiamų emocijų.

5. Kaip pasidalinti informacija, kurią sužinojome?

Jūs galite papasakoti informaciją:

- grupėje kalbėdami, žiūrėdami arba klausydami įrašo, skaitydami;

Magiškas šešetas – romų jaunimo dalyvavimas veiklose ir mokymosi patirtys

Mokymų vadovas

- žmonėms, kurie dalyvavo pokalbyje, pateikdami apibendrinimą, applanckdami juos dar kartą;
- bet kokiems žmonėms, kurie gali padėti įgyvendinti pokyčius, kurių siekiate.

Jeigu pažadėjote konfidencialumą, pakeiskite vardus, vietas ir kitas detales.

Prisiminkite, bet kokios 4 skyriuje nurodytos veiklos gali būti naudojamos kaip tyrimo dalis. Mes taip pat išsiaiškinome, kad stiprybėmis paremtas pokalbis buvo iš tikrųjų naudingas. Šio pokalbio klausimai pateikti 12 lentelėje.

12 lentelė. Stiprybėmis paremto pokalbio klausimai

○ Ką esate padaręs kuo didžiuojatės? [pvz., pagalba jaunuoliams siekiant užsibrėžto tikslo] ○ Ką esate sėkmingai atlikęs? [pvz., padėjote jauniems žmonėms įgyvendinti pokyčius] ○ Kas ką nuveikė? ○ Ko išmokote? ○ Ką darytumėte kitaip? ○ Kokią žinutę norėtumėte perduoti jauniems žmonėms, kad jiems padėtumėte?	
--	--

Daugiau patarimų, kaip įtraukti jaunuolius į tyrimą, rasite šioje nuorodoje:

http://www.savethechildren.org.uk/sites/default/files/docs/So_you_want_to_involve_children_in_research_SC_2004_1.pdf

4.6. Veiklos planavimas

PEER projekte naudota daug veiklos planavimo pavyzdžių (magiškojo šešeto 4 žingsnis). 2016 m. pabaigoje planuojame parengti atskirą vadovą 5 žingsniui – pokyčių įgyvendinimas, kuris bus šio vadovo tęsinys. Sėkmingos užduotys, kurias naudojome planuodami veiklas, yra:

a) Veiklos lentelės

Kiekviena grupė apibendrina visas idėjas, pasiūlymus, kuriuos aptarė arba sužinojo iš kitų žmonių, ir įvertina, kuriuos gali realiai įgyvendinti. Vėliau jais pasidalija didesnėje grupėje. Išklause visas idėjas, grupės nariai nusprendžia, kurį vieną veiksmų planą pasirinkti. Toliau mažesnėse grupėse sukuriamos veiklos lentelės, kuriomis naudodamasi grupė detalčiai suplanuos, ką jie turi padaryti, kad pasiektų užsibrėžtą tikslą, kaip tai pasiekti, kokie asmenys turėtų dalyvauti ir kada viskas vyks. Po to dalyviai vaikšto po kambarį ir pasidalija savo idėjomis su kitais dalyviais. Jeigu idėjų labai daug, dalyviai balsuoja, kurias pirmiausia ruošis realizuoti.

- Pavyzdžiui: pirmiausia dalyviai įvardija veiklą, kurią ketina atlikti, po to suplanuoja mažesnius žingsnius, kaip parodyta lentelėje, pvz., bendruomenės talentų šou.

Mažieji KAS	KAIP	KAS	KADA
Renginio vieta	Paprašyti bendruomenės salės		Šiandien
Informacijos išplatınimas	Paskelbti Facebook'e	Ryan	Kitą savaitę
Kvietimai	Rankų darbo plakatai ir skrajutės	Chloe išdalins bendruomenės nariams	Kitą savaitę
Maistas	Paprašyti tėvų	Visi	Šią savaitę

[Jill@Article12.org, @O_Lark]

b) Pėdsakai

Šis žaidimas galėtų būti naudojamas apžvelgti grupės veiklai arba akcentuoti specifiniams aspektams ir suplanuoti tolimesniems veiklos žingsniams. Prieš pristatydami šį žaidimą, paprašykite vaikų iškirpti iš popieriaus pėdsakus. Gali prireikti 10–15 tokių pėdsakų. Paaškindite vaikams žaidimo eigą.

Paprašykite vaikų sugalvoti tikslą, kurio jų grupė sieks, ir užrašyti jį ant popieriaus lapo. Padėkite šį lapą ant žemės kuo toliau nuo vaikų. Vaikai turės dėti iškirptus pėdsakus link tikslo, kiekvienas pėdsakas reiškia vieną žingsnį siekiant tikslo. Paklauskite vaikų, kokie praktiniai žingsniai gali būti įgyvendinami einant prie tikslo. Kadangi kiekvienas žingsnis dedamas ant grindų, grupė diskutuoja, ką šis žingsnis reiškia, ką reikia padaryti, kaip pasiekti pažangą, kas tai padarys, kada ir pan. Kai atliksite suplanuotas veiklas, šis žaidimas gali padėti apžvelgti visą veiklos kelią – kas buvo pasiekta, kurie žingsniai buvo padaryti, kurie liko neatlikti, ką darytumėte kitaip, jeigu reikėtų tai pakartoti, arba ką dar turite padaryti, kad tikslas būtų pasiektas (pritaikyta iš Lansdown ir O’Kane, 2014, p. 22).

c) Žmonės, kurie gali padėti

Tikslas – identifikuoti žmones ir išteklius, kurie gali padėti surandant geriausią problemos sprendimo būdą ir kartu prisidėti prie pokyčių įgyvendinimo.

Praktinės užduotys: peržiūrėti plakatus, kuriuos padarė praeitų sesijų metu, apibendrinti esminius klausimus. Ant didelio popieriaus lapo sudarykite sąrašą žmonių, kuriuos sutiksime savo *Pokyčių kelyje* (tuos, kurie padės, ir tuos, kurie gali trukdyti). Paprašykite vaikų ant plakato nupiešti vieną iš išvardintų žmonių ir užrašyti tris klausimus, kurių vaikai norėtų jo paklausti.

Mokytojas – superherojus

d) Žaidimas vaidmenimis / Vaidinimas

Tikslas – identifikuoti ir suvaidinti problemos sprendimą. Paprašykite grupės sugalvoti ir parašyti scenarijų, įkvėptą realaus gyvenimo problemos, kurią jie norėtų išspręsti.

- Apibūdinkite pagrindinius herojus („kas“) ir suinteresuotas šalis, kurios buvo išskirtos ankstesnėje sesijoje.
- Trumpai aptarkite alternatyvius būdus, kaip dalyviai norėtų elgtis arba ką jie norėtų pakeisti kitų elgesyje.
- Parašykite trumpą tekstą dialogams arba jį užrašykite žaidimo metu.
- Tie, kurie nenori vaidinti, gali sušukti, žiūrėti, patarinėti.
- Jeigu dalyviai nori nutraukti vaidinimą, jie sušunka „Stop!“.
- Kai kažkas sušunka „Stop!“, aptarkite, kas pavyko, o ką galima būtų padaryti geriau. Kas ir ką turėtų pakeisti? Ar kas nors nori ką nors pakeisti?
- Kai visi pasiruošę, vienas dalyvis sušunka „Veiksmas!“ ir dalyviai vaidina, ką yra suplanavę, kad pasiektų norimus pokyčius.
- Pasibaigus vaidinimui aprašykite, kas ką turi padaryti.

5. Veiklos, vertinimas, pasidalijimas patirtimi, veiklų tęstinumas

Šiame skyriuje sužinosite:

Rašytinių ir vaizdinių priemonių kūrimas

- ✓ 5-am magiškojo šešeto žingsniui – veikloms ir
- ✓ vertinimui (6 žingsnis)

Šios priemonės rengiamos naudojant antrųjų metų PEER projekte naudotas veiklas.

Šiame skyriuje pateikiama medžiaga apie mokymąsi ir vertinimą, kurią surinkome pirmaisiais PEER projekto įgyvendinimo metais.

5.1. Veiklos

Vaikai, jaunuoliai ir suaugę žmonės, dalyvaujantys projekte, pirmaisiais metais atliko daug įvairių veiklų. Svarbiausia, kad tai buvo mokymosi metai, aiškinomės, kas yra dalyvavimas, susipažinome su bendruomenėmis, kuriose dirbome. Kai kurie vaikai teigė, kad per šitą laikotarpį jie patobulino savo įgūdžius, pradėjo labiau pasitikėti savimi, geriau susipažino vieni su kitais, išmoko dirbti komandose.

Dirbdami savo grupėse, kai kurie PEER projekto dalyviai stengėsi pakeisti savo veiksmus, inicijuoti pokyčius mokyklose, paslaugų teikėjų veiklose, vyriausybės politikoje. Keletas pokyčių pavyzdžių pateikti 13 lentelėje.

Šiuo metu rengiamas dalyvavimo ir patarimų vadovas jaunuoliams. 2016 metų pabaigoje šis vadovas ir vaikų pasidalintos istorijos PEER projekto veiklų metu bus sudėtos į multimedijos vadovą jaunuoliams ir į ataskaitą, skirtą specialistams.

13 lentelė. Pirmųjų projekto metų veiklos pavyzdžiai

Jungtinėje Karalystėje PEER grupės nariai naudojo tyrimo duomenis siekdami paveikti koledžo vadovybę dėl maitinimo paslaugų, užkandžių automatų, nešiojamųjų kompiuterių, kelionių autobusu. PEER dalyviai informavo, kad maitinimo paslaugos pagerėjo. Be to, jaunieji čigonų ir keliautojų bendruomenių nariai nutarė daugiau sužinoti apie naujai atvykusius romus ir teikti jiems paramą. Jie ėmėsi veiksmų užmegzdami ryšius su darbuotojais, kitais susijusiais asmenimis, vaikų ir jaunuolių grupėmis. Jie stengėsi sužinoti jų poreikius ir apie tai pranešė vietinės valdžios atstovams.	
	Ispanijoje pirmosios PEER grupės tikslas buvo įkurti Bendruomenės laisvalaikio klubą, kuris taptų oficialiu laisvalaikio praleidimo centru, ir įsteigti formalią jaunimo organizaciją. Antroje grupėje romų moterys siekė įkurti piešimo ant veido ir marškinėlių dekoravimo organizaciją, kuri savo paslaugas siūlytų bendruomenės švenčių metu ir privačiuose vakarėliuose (vestuvės ir pan.). Trečioji romų grupė planuoja aktyviai dalyvauti rengiamoje šventėje <i>Festa Major</i> ir dekoruoti gatves, taip pat organizuoti kultūrines ir vaikų programas.

5.2. Vertinimas

PEER projekte naudojome Lansdown ir O’Kane (2014, p. 20) vertinimo sistemą ir įrankius, papildomą medžiagą grupių darbui ir individualiai pažangai fiksuoti, kuriuos pasiūlė romų fasilitatoriai ir vertinimo komanda. 14 lentelėje parodyta PEER grupių pažangos vertinimas įtraukiant kai kurias veiklas, aprašytas 4 šio vadovo skyriuje.

14 lentelė. PEER grupių pažangos vertinimas

Jungtinėje Karalystėje viena PEER grupė įvertino savo pažangą aptardama tikslus ir nuolatos pateikdama savo atsiliepimus. Ji taip pat rinko informaciją apie veiklos rezultatus susitikimuose su specialistais. Grupė palygino savo realizuotas idėjas ir diskutavo, ko reikia imtis, kad pavyktų pasiekti planuojamus rezultatus.

Rumunijoje vertinant pirmuosius susitikimus su vaikais atsiskleidė žemiau išvardinti aspektai:

- išmokau lengviau bendrauti;
- išmokau dirbti individualiai;
- supratau, kad mes turime gerbti aplink mus esančius žmones, nesvarbu, kokia jų situacija;
- išmokau dirbti kartu ir gerbti kitus;
- išmokau dirbti grupėje ir pasitikėti savimi;
- daug bendravome, linksmiai leidome laiką atlikdami užduotis.

ĮVERTINIMAS: ŽINGSNIAI

Vaikai apgalvoja, ko jie išmoko sesijų metu, ir tai surašo ant pėdos formos popieriaus lapo. Pėdą padeda ant grindų atsižvelgdami, kaip arti tikslo jie yra, ką nuveikė ir ko dar nepadarė.

Visos šios priemonės yra naudingos ir kai kurie fasilitatoriai dirbdami su vaikais buvo patenkinti. Tačiau vaikams, kurie buvo nepratę dirbti grupėje, asmeniniai klausimai pirmos sesijos metu pasirodė gana atbaidantys. Be to, PEER grupėms, kurioms vadovavo romų fasilitatoriai, ėmęsi vadovo vaidmens pirmą kartą, sudėtingų formų pildymas taip pat buvo gana sudėtingas.

Atsižvelgdami į tai, sukūrėme supaprastintą anketą, kurią sudaro šeši klausimai, į kuriuos reikia atsakyti kiekvienos sesijos pabaigoje:

1. Ką nuveikėte šios sesijos metu?
2. Kas pavyko?
3. Kas sukėlė sunkumų?
4. Ko išmokote?
5. Kaip galėtume patobulinti sesijos veiklas? Ką darytumėte kitaip?
6. Kaip galėtumėte įtraukti į veiklas tuos, kurie liko nuošalyje, arba kuriems buvo nuobodu, kurie buvo neaktyvūs?

Fasilitatoriams reikėtų apsvarstyti, ką jie turėtų daryti, kad įveiktų kliūtis siekdami tikslo. Be to, svarbu aptarti šešis klausimus, kuriais remdamiesi vaikai ir jaunuoliai rinks informaciją

Magiškas šešetas – romų jaunimo dalyvavimas veiklose ir mokymosi patirtys

Mokymų vadovas

sesijų metu, naudodami kūrybiškumą skatinančias grupines užduotis, kurdami filmą arba naudodamiesi išmaniaja programėle, kurią sukūrėme projektui.

1. **ŽMONĖS:** Kokie yra pagrindiniai žmonės, įtraukti į grupės veiklą?
2. **TIKSLAS:** Ko mes siekiame? Kuo mes didžiuojamės?
3. **POKYTIS:** Kur mums pavyko įgyvendinti bent vieną pokytį, kurio mes siekėme? Kas mums padėjo?
4. **SUNKUMAI:** Su kokiais sunkumais susidūrėme? Kaip su jais susidorojome? Ką darytume kitaip?
5. **PATARIMAS:** Ką patartume daryti žmonėms, siekiantiems panašių tikslų?
6. **KODĖL:** Kodėl žmonės turėtų būti įtraukti į tokios grupės veiklą ateityje? Kas patiko grupės veikloje? Ko išmokote?

Mes stengiamės užtikrinti, kad kiekvieno asmens idėjos / patirtys būtų išgirstos, ypač apie tai, ko jie išmoko.

Surinkę šiuos duomenis antrųjų projekto metų pabaigoje, juos įvertinsime naudodami dalyvavimo modelio lentelę, kurioje bus nurodyta, kokius etapus perėjote, kokius šaltinius naudojote kiekviename etape (pvz., romų idėjos, projekto įranga ir erdvė, bendruomenės patalpos, suaugusiųjų parama arba finansavimas ir pan.), kad padėtumėte įgyvendinti pokyčius PEER projekto metu.

Apžvelgdami atliktas veiklas ir kliūtis, bandysime identifikuoti, kas įgalina arba trukdo įgyvendinti grupės numatytus pokyčius. Tai apims grupių mokymąsi kartu, kad galėtume rasti sąsajų tarp įvairių diskriminacijos modelių ir aukštesnių valdžios ir įtakos lygių, tokių kaip ES.

2016 m. pabaigoje kartu su romų vaikais ir jaunimu bus parengtas vartotojui draugiškas vertinimo gidas.

11 pav. Dalyvavimo lygių pokyčiai įvairių veiklų metu

PROJEKTO ETAPAI		ĮTAKOS TIPAI
PROCESAS PRODUKTAI	Tikslų įvardijimas	VAIKŲ TYRĖJAI
	Kitų asmenų įtraukimas	neįtraukiami
	Temų identifikavimas	VAIKŲ TYRĖJAI
	Metodų pasirinkimas	planuoja savo veiklas
	Duomenų rinkimas	VAIKŲ TYRĖJAI
	Informacijos analizavimas	siūlo veiklas pasinaudodami kitų tyrėjų patirtimi
	Produktų kūrimas	VAIKŲ TYRĖJAI aptaria projekto išteklių panaudojimą su kitais (per dialogą)
	Veiklos planavimas	VAIKŲ TYRĖJAI
	Rezultatų sklaida	tiesiogiai naudoja projekto išteklius
	Lobizmas	VAIKŲ TYRĖJAI naudoja socialinį spaudimą skatindami naudoti išorinius išteklius
	Pokyčiai vadovavimo veiklose	VAIKŲ TYRĖJAI patys nusprendžia dėl išorinių išteklių panaudojimo
	Pokyčiai mokymų procese	
	Praktiniai pokyčiai	

Larkins, Kiili ir Palsanen, 2014 [@o_lark]

5.3. Dalijimasis tuo, ko išmokome

Žemiau pateikiame keletą pavyzdžių, kaip PEER grupės dalijosi mokymosi ypatumais:

- *Socialiniai tinklai*: pasidalijimas patirtimi „Twitter“ ir „Facebook“ socialiniuose tinkluose;
- *Vaizdo klipas*: interviu su grupių nariais, pagrindinių veiklų demonstravimas, filmai, susiję su įvairiais išgyvenimais;
- *Rašytinis būdas*: PowerPoint pateikčių kūrimas, plakatai, laiškai, ataskaitos;
- *Virtualios diskusijos*: Skype susitikimai tarp skirtingų PEER grupių skirtingose šalyse.

6. Mokymai ir kiti šaltiniai

Šiame skyriuje sužinosite:

Magiškojo šėseto mokymai

- ✓ Jaunųjų romų kaip mokytojų įtraukimas į veiklas
- ✓ Mokymasis darant, bandant, aptariant
- ✓ Ir vėl darant!

Grupės refleksija

- Kaip šias užduotis galėtumėte panaudoti dirbdami su jaunimu?
- Ką Jūs darytumėte kitaip?
- Kokią informaciją turėtumėte jiems pateikti?
- Kokie žmonės galėtų padėti įgyvendinti pokyčius, kas juos palaikytų?

Paslėptasis ketvertas

Šaltiniai,
kurie, mūsų
nuomone, yra
naudingi

6.1. Magiškojo šėseto mokymai

Magiškojo šėseto mokymus organizavome tiek žmonėms, kurie anksčiau nebuvo dalyvavę panašaus tipo veiklose, tiek tiems, kurie turi nemažą dalyvavimo patirtį. Mokymai geriausiai pavykdavo, kai juos vesdavo romų kilmės jaunuoliai, turintys dalyvavimo veiklose patirties. Šie jaunuoliai įkvėpia kitus dalyvius pasakodami apie savo pirmą patirtį (kaip grupių nariai ir kaip grupių vadovai). Labai svarbu įvertinti kiekvieno dalyvio patirtį, kartu dalintis žiniomis ir

aptarti, kaip veiklos galėtų būti pritaikytos vietiniam kontekstui. Jaunieji romų fasilitatoriai papasakojo dalyviams apie veiklas ir metodus, kuriuos jie sėkmingai naudojo, o grupių dalyviai diskutuodavo, kokias veiklas ir metodus reikėtų panaudoti norint pasiekti tuos pačius tikslus jų aplinkoje.

Mokymai buvo efektyvūs tiems, kurie norėjo surinkti PEER grupę, siekė išsiaiškinti, ką galima pasiekti dirbant su PEER grupėmis, įtraukiant romų vaikus, fasilitatorius, savivaldybių ir valdžios atstovus. Mokymai buvo mažiau efektyvūs tiems, kas apskritai domėjosi romų vaikų dalyvavimu, kurie buvo atsakingi už vaikų dalyvavimą, tačiau turėjo mažai sąsajų su projektu. Daugumai nepakako vienos dienos mokymų.

PEER mokymų tikslas buvo mokytis per patirtį:

- Pirmą dieną pristatyti PEER projektą ir magiškojo šešeto modelį aptariant dalyvavimo veiklas ir jų pritaikymą vietiniame kontekste.
- Antrą dieną tęsti mokymus (apie paslėptąjį ketvertą) asmenims, kurie nori dirbti su PEER grupėmis, aptariant darbo su romų vaikais ir jaunimu būdus.
- Šešių sesijų metu dirbti su romų jaunimu, teikti intensyvią pagalbą ir priežiūrą, įgalinti juos mokytis per patirtį.
- Puoselėti mokymosi aplinką, skatinti diskutuoti apie sėkmes ir nesėkmes, kreipti dėmesį į dalyvių įtraukimą į veiklas, kiekvienos sesijos pabaigoje išklausti dalyvių atsiliepimus.

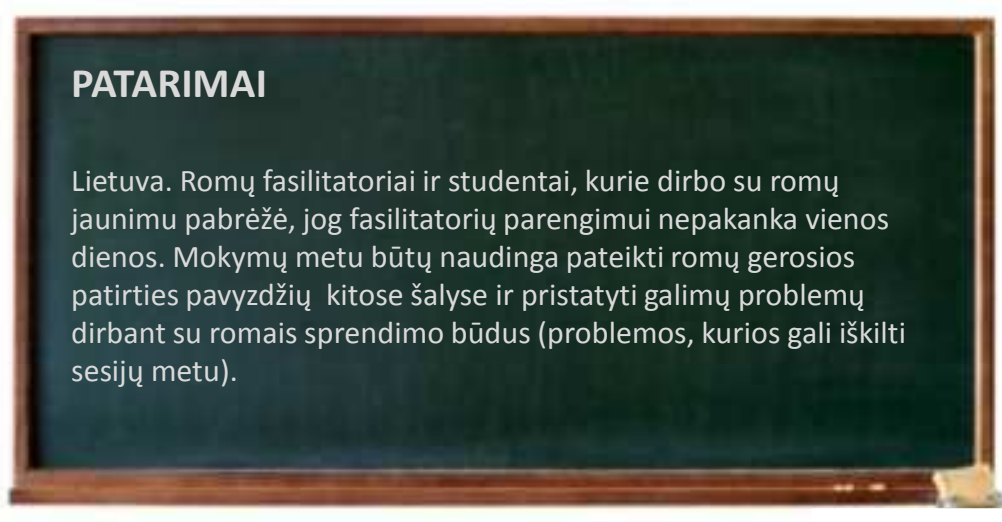
15 lentelėje pateikiamas magiškojo šešeto vienos dienos įvadinių mokymų pavyzdys.

15 lentelė. Magiškojo šešeto įvadinių mokymų programos pavyzdys

Veiklų tvarkaraštis ir aprašymas	Magiškojo šešeto žingsnis
9:00 Prisistatymas Vardų žaidimas, klausimai, dienos lūkesčiai, sutikimo formos ir vertinimo dokumentai. Akcentuokite, ką šiandien turite išmokti, padaryti ir įvertinti.	1 žingsnis – identifikuoti temą
10:00 Sutinku / nesutinku Dalyviai turi įsivaizduoti nubrėžtą liniją, kurios viename gale užrašyta „sutinku“, kitame – „nesutinku“ (per vidurį – „nesu įsitikinęs“). Fasilitatoriai skaito teiginius – pirmiausia linksmus teiginius, kad padrąsintų dalyvius atsistoti prie įsivaizduojamos linijos atsižvelgiant į jų pasirinkimą. Po to pereinama prie rimtų teiginių apie dalyvavimą ir PEER projektą. Fasilitatoriai turi inicijuoti diskusiją šios užduoties metu, kad užtikrintų, jog grupės nariai gali išsakyti savo nuomonę, pateikti faktų.	

10:15 Žemėlapių braižymas <i>Dalyviai suskirstomi į mažesnes grupes ir braižo savo gyvenamosios vietos žemėlapi. Jie gali nupiešti savo namus, pastatus, parduotuves, paslaugų vietas ir pan. Ant rožinių lipnių lapelių jie užrašo tai, kas jiems labiausiai patinka jų bendruomenėje ir klijuoja ant žemėlapių. Ant žalių lapelių rašoma tai, kas jiems nepatinka, ko trūksta bendruomenėje ir taip pat klijuoja ant žemėlapių.</i>	1 arba 2 žingsnis
10:45 Pertrauka – kitų grupių žemėlapių apžiūrėjimas	
11:00 Grupės atsiliepimas apie veiklą <i>Bendra diskusija grupėje.</i> ● Kaip galėtumėte panaudoti šią užduotį su vaikais ar jaunuoliais? ● Ką darytumėte kitaip? ● Kokiu dar būdu romai galėtų identifikuoti aspektus, kuriuos norėtų pakeisti?	
11:30 Reitingavimas – prioritetinių temų pasirinkimas tolesnėms veikloms (užduotis „Žemai kabantys vaisiai“) <i>Kiekviena grupė reitinguoja tikslus (pasirinktus iš žemėlapių) nuo lengviausiai pasiekiamų iki tų, kuriems pasiekti gali prireikti daugiau laiko. Išklauius kiekvieną grupę, pasirenkama viena prioritetinė kiekvienos grupės tema, kuri bus pagrindinis 3 sesijos ir šios dienos akcentas.</i>	2 žingsnis – pasirinkimas
11:50 Grupės atsiliepimas apie užduotį. <i>Bendra diskusija grupėje. Kaip dar jaunuoliai, su kuriais dirbate, galėtų pasirinkti prioritetus ir ko galėtų siekti? Kaip mes susidorotume su sunkumais?</i>	Refleksija
12:15 Pietūs	
13:15 Apšilimo užduotis „Daiktai“. <i>Dalyviai atsineša į sesiją jiems svarbų daiktą. Jie suskirstomi į mažesnes grupes. Grupės vadovas paima vieną daiktą ir klausia, kieno jis yra ir kokia šio daikto reikšmė. Vadovas ima vieną daiktą po kito tol, kol visi dalyviai prisistato, pristato savo daiktą ir papasakoja, kodėl daiktas svarbus, ką jis reiškia pačiam dalyviui.</i>	
13:30 Aptarti šios dienos pagrindinę temą su kitais žmonėmis arba: kažkas nori organizuoti jiems pažįstamą veiklą. <i>Jie suorganizuoja veiklą grupėje ir apžvelgia vieną pasirinktą temą</i> arba: kalbina jaunuolius ir bendruomenės lyderius. <i>Mažose grupėse dalyviai sugalvoja arba užsirašo klausimus, juos pateiks žmonėms, kurie padės jiems išsiaiškinti, kaip sėkmingai susidoroti su pasirinkta problemine tema. Akcentuokite tai, kas pavyko įgyvendinant pokyčius jų bendruomenėje arba jų asmeniniame gyvenime. Klausimų pavyzdžių rasite 12 lentelėje.</i>	3 žingsnis – tyrinėti su kitais
14:10 Grupės refleksija – kas pavyko? Ką pakartotume? <i>Pristatykite sesijų užrašus.</i>	Refleksija
14:20 Pertrauka	
14:35 Veiklos planavimo lentelė <i>Mažose grupelėse kurkite veiklos planavimo lentelę (žr. 4.6 a)</i>	4 žingsnis – analizuoti ir planuoti
14:50 Grupės refleksija <i>Kaip galėtumėte panaudoti šią užduotį dirbdami su jaunuoliais? Ką darytumėte kitaip? Kokią informaciją turėtumėte jiems pateikti? Kas galėtų padėti įgyvendinti pokyčius?</i>	Refleksija

15.00 Veiklos vizualizavimas Grupėje paaiškinkite, kad imsitės veiksmų realiame gyvenime. Aptarkite įvairių tipų veiksmus, kuriuos jie sugalvos. Paprašykite grupės įsivaizduoti, kad jie atliko vieną iš suplanuotų užduočių. Įsivaizduokite, kad ji pavyko. Kiekvienas nurodykite po vieną priežastį, kodėl užduotis pavyko. Užrašykite mintis ant lipnių lapelių ir sukljuokite juos ant „sėkmės sienos“.	5 žingsnis – veiklos organizavimas
15.20 Baigiamoji veikla.	6 žingsnis – aptarti ir dalintis
15.45 Įvertinimas – naudojant individualias formas arba diskutuojant.	

6.2. Paslėptojo ketverto mokymai

Siekiant suburti efektyvią fasilitatorių komandą, reikia praleisti su jais daugiau laiko, kartu pasidalinti vertybėmis ir aptarti darbo su romų vaikais ypatumus. PEER projekto metu pamatėme, kad yra svarbu tiek fasilitatoriams, tiek romų vaikams ir suaugusiesiems patiems išbandyti veiklas ir užduotis.

Panašiai kaip ir magiškojo šešeto mokymus (6 skyrius) organizavome vienos dienos mokymus, kuriuose dalyvavo PEER projekto vadovai, dalyviai ir romų jaunimas.

Šių mokymų metu mums buvo svarbu pateikti informaciją apie:

- dalyvavimą ir projekto tikslus;
- bendruomenę ir jaunimą, su kuriuo dirbame;
- administracines ir saugumo taisykles, kurių reikia laikytis.

Magiškas šešetas – romų jaunimo dalyvavimas veiklose ir mokymosi patirtys

Mokymų vadovas

16 lentelėje pateikiame programą, kuri buvo naudojama vienoje iš mokymų sesijų, ir idėjas, kaip geriau suprasti romų vaikus ir jų bendruomenes (3.3 poskyris).

Priklausomai nuo fasilitatoriaus patirties, gali būti naudinga pagalvoti ir apie klausymo įgūdžių formavimą ir darbą su grupe (tai aptariama 3.4 poskyryje).

16 lentelė. Mokymų programos Rumunijoje pavyzdys

Veikla	Metodai	Šaltiniai
Dalyvių susipažinimas Mokymų sesijos turinio pristatymas Teisės dalyvauti koncepcija tarptautiniuose dokumentuose – VTK Teisės dalyvauti koncepcija nacionaliniuose dokumentuose Dalyvavimo svarba vaikų ir jaunuolių gyvenime	Debatai Paaiškinimas Paskaita	Dalyvių sąrašas Hart'o dalyvavimo skalė Skaidrių pristatymas
PEER projektas – tikslai PEER projekto siūlomos veiklos Magiškojo šešeto programa (principai, etapai)	Paaiškinimas Demonstravimas Debatai	Skaidrių pristatymas Užduočių lapai PEER vadovas (išverstas)
Vaikų grupės formavimas Ankstesnės veiklos su vaikais Refleksija apie ankstesnę patirtį dirbant su romų vaikais / jaunimu	Paaiškinimas Žaidimas vaidmenimis Diskusija	Skaidrių pristatymas Užduočių lapai
Administraciniai klausimai, susiję su projektu	Paaiškinimas	Vertinimo priemonės

6.3. Refleksija

Po kiekvienos sesijos siūlytume fasilitatoriams, priimančiosioms institucijoms arba NVO partneriams, vaikams, kurie norėtų prisijungti, papasakoti, ko jie išmoko, ką sužinojo apie dalyvavimą. Tai jiems padėtų suprasti, ko jie išmoko, ir formuoti dalyvavimo kultūrą.

- Ką **dalyvavimas ir įgalinimas reiškia romų jaunimui?**
- **Kas gali daryti įtaką** dalyvavimo / įgalinimo stiprinimui? (įskaitant suaugusiųjų vaidmenį / darbuotojus, kurie skatina dalyvavimą, struktūras, kurios prisideda prie dalyvavimo skatinimo ir pan.)
- **Kokios dalyvavimo formos** yra efektyviausios / patraukliausios / naudingiausios romų jaunimui?
- **Gerosios praktikos pavyzdžiai.**
- **Kas turėtų nutikti, kad romų jaunimo dalyvavimas taptų / įsitvirtintų kaip visuomenės norma?** Kaip galėtume išplėsti gerąją patirtį?
- **Kaip mes galėtume prisidėti prie šio proceso?**

6.4. Literatūra ir naudingos nuorodos

Albriton et al. (undated) *Engaging Stakeholders to Improve the Quality of Children's Health Care* AHRQ

Aspinwall and Larkins (2002) *Breathing Fire into Participation: Funky Dragon Guide to Participation*, Welsh Assembly Government: Cardiff.

<http://clock.uclan.ac.uk/3503/1/BreathingFire.pdf>

Burton, P., Stephens, J., & Dow, C. (2010) *Participation: young spice*. The Save the Children Fund, London

Council of Europe (undated) *Compasito: Manual on Children's Rights Education for Children*
<http://www.eycb.coe.int/compasito/>

Committee on the Rights of the Child (2009) *GENERAL COMMENT No. 12 (2009) The right of the child to be heard* United Nations

<http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/CRC-C-GC-12.pdf>

Cowan K. (2009) *Respect Evaluation Report*. YouthNet, London

Gosling, L. (undated) *Toolkits: A practical guide to planning, monitoring, evaluation and impact assessment*. Save the Children, London

HIV/Aids Alliance (2002) *100 ways to energise groups: Games to use in workshops, meetings and the community* HIV/Aids Alliance, Brighton

Larkins, C., Kiili, J., and Palsanen, K. (2014) "A lattice of participation: reflecting on examples of children's and young people's collective engagement in influencing social welfare policies and practices", *European Journal of Social Work*: Special Edition.

Koshy, V. (2009). *Action research for improving educational practice: A step-by-step guide*. Sage.

https://www.academia.edu/11326062/1_What_is_Action_Research_This_chapter_focuses_on

Percy-Smith, B., and Walsh, D. (2006) *Improving services for Children and Families: Listening and Learning, Report from a systemic action inquiry evaluation process*. Northampton: Children's Fund Northamptonshire/ SOLAR.

Smail, P. (2007) *Ensuring Inclusion*. The Children and Young People's Participation Consortium for Wales

Treseder, P. (1997) *Empowering children & young people: promoting involvement in decision-making*, Save the Children

Van Beers, H. (2006) *Adults First! An organisational training on children's participation*. Save the Children Sweden, Bangkok

